

TİRANLIK ÜZERİNE

Yirminci Yüzyıldan Yirmi Ders

TIMOTHY SNYDER

"Hızla faşizme yaklaşıyoruz. Snyder, bu konuda sanrı yaşamadığımızı gösteriyor."
Svetlana Aleksiyeviç - 2015 Nobel Edebiyat Ödülü Sahibi

OLVİDO

Yirminci yüzyılda Avrupa demokrasileri birer birer faşizme, Nazizme ve komünizme yenik düştüler. Bu dönemlerde bir lider ya da bir parti "halkın sesi" olduğunu ve ülkelerini küresel tehditlerden koruduğunu iddia ederek sağduyu yerine mitsel söylemleri ön plana çıkarmışlardı. Avrupa tarihi bize göstermiştir ki, toplumlar parçalanabilir, demokrasiler düşebilir, etik değerler kaybolabilir ve sıradan insanlar kendilerini hiç hayal etmedikleri koşullarda bulabilirler.

Bu kitabı, böyle bir gerçekten hareket ederek kaleme alan Yale Üniversitesi Tarih Profesörü Timothy Snyder, son yıllardaki küresel politik gelişmeleri ve dönüşümleri tarihsel perspektiften ele alıyor ve bizleri yirminci yüzyılın başında yapılan hatalara düşmememiz konusunda net bir şekilde uyarıyor. Çünkü "demokrasilerin nasıl kırılgan olup kötü bir niyetle istismar edilebildiğini daha önce görmüştük ve bugün aynı taktikler yine sahneye çıkmaya başladı."

Yayımlanır yayımlanmaz birçok ülkede bestseller olup tartışmalar yaratan *Tiranlık Üzerine*, sadece tarihî ve politik tespitler yapmakla kalmıyor aynı zamanda demokrasiyi, özgürlüğü, insan haklarını korumak adına neler yapabileceğimizi de anlatıyor.

"Çok bilgece ve tam da günümüz için... Mutlaka okunmalı!"

George Saunders

Kapak Hakan Güngör

/olvidokitap

OLVİDO

9 786058 259300

PEŞİNEN ITAAT ETMEYIN

KURUMLARI KORUYUN

TEK PARTILI DEVLET
SISTEMINDEN SAKININ

DÜNYAYA KARŞI SORUMLULUKLARINIZI ÜSTLEN

ARAŞTIRIN

SAKINCALI SÖZCÜKLERE DIKKAT EDIN

VATANSEVER OLUN

PARAMILITERLERE DIKKAT EDIN

GERÇEKLERDEN ŞAŞMAYI

SILAHLANMAK ZORUNDA KALIRSANIZ
BUNU ÇOK IYI DÜŞÜNÜN

TIMOTHY SNYDER

TİRANLIK ÜZERİNE

Yirminci Yüzyıldan Yirmi Ders

OLVİDO

Timothy D. Snyder, Amerikalı tarihçi ve yazar. 1969 yılında Ohio'da doğan Snyder, Brown University ve Oxford'da eğitim gördü. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa tarihi ile Nazizm, komünist rejimler ve Yahudi Soykırımı üzerine yaptığı çalışmalar ile tanınmaktadır. Kitapları ve makaleleri ile birçok ödül kazanan Snyder, hâlen Yale Üniversitesinde tarih profesörü olarak görev yapıyor.

Zeynep Enez, Kadıköy Anadolu Lisesi ve ODTÜ İngiliz Dili Eğitimini bitirdikten sonra Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans yaptı. İngiliz ve Amerikan edebiyatından çeşitli çevirileri vardır. İngilizce ve Almanca bilir.

OLVİDO / Düşünce
Tiranlık Üzerine / Timothy Snyder

OLVİDO KİTAP

Cemal Nadir Sokak, Ferah Han No: 16/77 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: 0 212 522 94 22, *Sertifika No*: 27215

Tiranlık Üzerine © Timothy Snyder, 2017

Özgün Adı On Tyranny *İngilizceden Çeviren* © Zeynep Enez
Editör Suat Angı Kemal *Tasarım* Hakan Güngör

ISBN: 978-605-8259-30-0

1. Baskı: Nisan 2017, İstanbul

Ana Basın Yayın San. Tic. A.Ş.'de basılmıştır.
Matbaa Sertifika No: 20699

© Olvido Kitap, 2017

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan çeşitli araçlarla çoğaltılarak yayılması, paylaşılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanun'un hükümlerine aykırıdır.

www.olvidokitap.com
iletisim@olvidokitap.com

TIMOTHY SNYDER

TİRANLIK ÜZERİNE

Yirminci Yüzyıldan Yirmi Ders

Çeviren
Zeynep Enez

OLVİDO

Siyasette kandırılmış olmak bir mazeret değildir.

- LESZEK KOŁAKOWSKİ

İÇİNDEKİLER

Ön Söz - Tarih ve Tiranlık 11
1. Peşinen itaat etmeyin 16
2. Kurumları koruyun 20
3. Tek partili devlet sisteminden sakının 24
4. Dünyaya karşı sorumluluklarınızı üstlenin 28
5. Mesleki ahlak değerlerinden şaşmayın 34
6. Paramiliterlere dikkat edin 38
7. Silahlanmak zorunda kalırsanız bunu çok iyi düşünün 42
8. Diğerlerinden ayrışın 46
9. Dilinize özen gösterin 52
10. Gerçeklerden şaşmayın 56
11. Araştırın 62
12. Karşınızdakilerle göz teması kurun ve sohbet edin 68
13. Somut politikalar uygulayın 70
14. Özel hayatınız olsun 74
15. Hayırlı işlere katkıda bulunun 78
16. Diğer ülkelerdeki akranlarınızdan bir şeyler öğrenin 82

17. Sakıncalı sözcüklere dikkat edin 86
18. Hayal bile edilemeyen gerçekleştiğinde sakinliğinizi koruyun 90
19. Vatansever olun 96
20. Elinizden geldiğince cesaretli davranın 100
Son Söz - Tarih ve Özgürlük 101

ÖN SÖZ

Tarih ve Tiranlık

Tarih tekerrür etmez, fakat bize yol gösterir. Ülkemizin kurucuları, anayasa üzerinde tartışırlarken bildikleri tarihten yola çıkmışlardı. Zihinlerinde canlandırdıkları demokratik cumhuriyetin önünde sonunda yıkılacağından endişelendikleri için, eski zamanlardan kalma demokrasilerin ve cumhuriyetlerin yerine oligarşiye ve imparatorluk düzenine geçmeye niyetlendiler. Çünkü, zamanında Platon, demagogların serbestçe konuşma özgürlüğünü sömürerek başa geçip tiranlaşacaklarına inanırken, Aristoteles de insanları, eşitsizliğin daima istikrarsızlık getireceği konusunda uyarmıştı. Bu kurucular, hukuka dayalı demokratik bir cumhuriyetle birlikte, iyi çalışan bir kontrol ve denge sistemi kurarlarken, eski filozofların *tiranlık* olarak adlandırdıkları beladan kaçmaya çalışıyorlardı. Zihinlerindeki bu korku, yönetimdeki gücün tek bir kişi ya da grupta toplanması ya da yöneticilerin hukukun üstünlüğü yerine kendi menfaatlerini düşünmesiydi. Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkan sonraki siyasi tartışmaların büyük bir kısmı, Amerikan toplumundaki zorbalık meselesiyle ilgiliydi; kadınlara ya da kölelere uygulanan zulümler gibi.

Dolayısıyla, siyasi düzenimiz tehlikeye girdiğinde, tarihte yaşananları dikkate almak en temel Amerikan geleneklerinden biridir. Bugün, Amerikan tecrübelerinin tiranlık tehlikesi altında olduğundan endişeleniyorsak, kurucuların izinden giderek, diğer demokrasilerle cumhuriyet rejimlerini dikkatle izleyebiliriz. Tabii bu konuda antik Yunan ve Roma'dan çok daha yeni ve daha fazla örneğimiz olduğu için onlardan daha şanslı olacağımız kesin. Kötü olan ise modern demokrasi tarihinin aynı zamanda bir zayıflama ve çöküş tarihi olması. Amerikan sömürgelerinin, kurucuların "tiran" olarak tanımladıkları bir İngiliz monarşisinden kurtularak bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından Avrupa tarihinde üç temel demokratik hareket meydana gelmiştir: Bunlar; 1918'deki Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1945'teki İkinci Dünya Savaşından sonra ve 1989'da komünizmin yıkılmasından sonra ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde kurulan demokrasilerin çoğu bizimkiyle benzerlik gösteren bazı önemli nedenlerden ötürü başarısız olmuştur.

Tarih, geçmişle bağ kurmamızı sağlar ve bizi uyarabilir. Yirminci yüzyılın sonunda olduğu gibi, on dokuzuncu yüzyılın sonunda da, küresel ticaretin yaygınlaşması, ilerleme beklentilerini arttırdı. Yirminci yüzyılın başlarındaki gibi, yirmi birinci yüzyıl başlarında da bu umutlar, bir parti ya da bir liderin halkın iradesini doğrudan temsil ettiğini savunan kitle politikalarının yeni vizyonları olarak değerlendirilmişti. Ancak, Avrupa'da ortaya çıkan bu demokratik modeller, 1920'li ve 30'lu yıllarda sağcı otoritelere ve faşizme yenik düştüler. 1940'lara gelindiğinde, 1922'de kurulan komünist Sovyetler Birliği, kendi modelini Avrupa'ya kadar genişletmişti. Dolayısıyla, yirminci yüzyılın Avrupa tarihi bize toplumların parçalanabileceğini, demokrasilerin çökebileceğini, etiğin

yozlaşabileceğini ve bir anda sıradan insanların bile kendilerini ellerinde bir silahla ölüm çukurlarının başında bulabileceklerini göstermektedir. Bu da bugün, bütün bu olup bitenlerin nedenlerini anlamamızı sağlamaktadır.

Hem faşizm hem de komünizm globalleşmeye; globalleşmenin yarattığı hakiki ve fark edilen eşitsizliğe ve demokrasilerin onlara hitap etmekteki bariz yetersizliğine karşı bir tepkiydi. Faşistler, halkın sesi olduklarını iddia eden liderlerin o şatafatlı ifadelerine kanıp en objektif hakikatleri bile inkâr ederek, kendi iradelerini kullanmak adına aklı reddettiler. Globalleşmenin getirdiği karmaşık zorlukların ulusa karşı bir komplo olduğunu savunurlarken, bir yandan da globalleşiyormuş gibi davrandılar. Bu arada, hükmettikleri on ya da yirmi yılın ardından, günümüzde daha da büyüyen sağlam bir entelektüel miras da bıraktılar. Komünistler ise, Sovyetler Birliği'nde onlardan daha uzun bir süre, aşağı yukarı yetmiş yıl; Doğu Avrupa'da da kırk yıldan fazla bir zaman hüküm sürdüler ve halka tekelci yetkilerle donatılmış, disiplinli, elit bir tabakanın belirlediği sözde yasalarla şekillenecek bir yönetim önerdiler.

İster istemez, demokratik mirasımızın bizi bu gibi tehlikelerden zaten koruyacağını düşünebiliriz tabii ama aslında bu yanıltıcı bir durumdur. Oysa, kendi geleneklerimiz bizden bizleri tarihi araştırarak, tiranlığın altında yatan sebepleri anlayabilmeyi ve tiranlığa karşı doğru tepkileri verebilmeyi talep ediyor. Bugünkü Amerikalılar yirminci yüzyıl içinde demokrasiden faşizme, Nazizme ya da komünizme dönüşen yönetimler görmüş olan Avrupalılardan daha akıllı değildir. Tek avantajımız yaşadıklarımızdan ders çıkarabilecek oluşumuzdur. Ve işte şimdi, bunu yapmanın tam sırasıdır.

Bu kitap, yirminci yüzyıldan günümüze uyarlanmış yirmi ders ortaya koyuyor.

TİRANLIK ÜZERİNE

1.

Peşinen itaat etmeyin.

Otoriterliğin gücünün büyük bir kısmı özgür bir iradeyle verilir. Bu gibi zamanlarda, bireyler baskıcı bir hükümetin daha neler isteyebileceğine odaklanır ve bunları kendilerinden daha talep edilmeden yerine getirirler. Bu duruma uyum sağlayan vatandaş, iktidara neler yapılabileceğini öğretir.

Geleceğe yönelik beklentilere dayalı bir itaat, siyasi bir trajedidir. Belki de yöneticiler ilk başlarda vatandaşların bu değer ya da ilkeyi tehlikeye atmaya hazır olduklarını bilememişti. Ya da belki de ilk başlarda bu yeni rejim vatandaşları o ya da bu yöne çekmek gibi bir yola girmemişti. Almanya'da Adolf Hitler'e hükümet kurma yetkisinin verildiği 1932 seçimlerinden ya da Çekoslovakya'da komünistlerin zaferiyle sonuçlanan 1946 seçimlerinden sonraki en önemli adım beklentiye dayalı bir itaatin oluşturulmasıydı. Çünkü birçok insan, komünistlerin veya Nazi liderlerinin mevcut rejimi tümden ve çarçabuk değiştirebileceklerini fark ettiklerinde, her iki gruba da gönüllü olarak hizmet etmeye başlamışlardı. Ancak bu dönemdeki o ilk düşüncesiz mutabakatların, sonradan geri alınmaları pek de mümkün değildi.

1938 başlarında Almanya'daki hükümetini garantiye alan Adolf Hitler, komşu ülke Avusturya'yı ilhak etmekle tehdit ediyordu. Avusturya hükümetinin teslimiyetinden sonra halkın gösterdiği bu beklentili itaat biçimi, Avusturyalı Yahudilerinin kaderini belirlemişti. Avusturya'nın yerli Nazileri, Yahudileri yakalayarak onlara zorla caddeleri yıkatıp, bağımsız Avusturya sembollerini temizlettiler. Bu insanları ilgi ve keyifle izleyenlerin Nazi olmamaları ise gerçekten önemliydi. Yahudilerin ellerindeki malların listelerini çıkartan Naziler, çalabildikleri her şeyi çalmışlardı. Hatta Nazilerden olmayan insanlar da bu yağmaya karıştı. Tıpkı politik kuramcılardan Hannah Arendt'in hatırlattığı gibi: "Alman birlikleri ülkeyi

işgal edip, Yahudi olmayan komşuları da Yahudi mahallelerinde isyanlar çıkartmaya kalkışınca, Yahudiler kendi canlarına kıymaya başladı."

Avusturyalıların 1938 martında gösterdikleri bu beklentili itaat, önde gelen Nazi liderlerine neyin mümkün olduğunu gösterdi. Aynı yılın Ağustos ayında, Adolf Eichmann Viyana'da Yahudi Göçmenlik Bürosu'nun merkezini açmıştı. Mart'taki bu Avusturya örneğinin ardından, Kasım 1938'de Alman Nazileri *Kristallnacht** diye bilinen ulusal soykırımı hayata geçirdiler.

1941'de Almanlar Sovyetler Birliği'ni işgal ettiği zaman, SS'ler herhangi bir emir almaksızın kitlesel katliamlar yapabilmek için yöntemler geliştirme konusunda inisiyatiflerini kullandılar. Üstlerinin ne istediklerini önceden tahmin ettiler ve bunu gerçekleştirmek için de ellerinden ne geliyorsa onu yaptılar. Bu, Hitler'in düşündüklerinin bile daha ötesindeydi.

İlk başlarda beklentiye dayalı bir itaat, yeni bir duruma tepki vermeden, kendiliğinden alışmak anlamına geliyordu. Sadece Almanlar mı böyle bir şey yapar? Yale Üniversitesi psikologlarından Stanley Milgram, Nazilerin gerçekleştirdikleri vahşet hakkında düşünmeye niyetlenerek, Almanların neden bu şekilde davranmış olabileceklerini açıklamak istedi. Bu meseleyi test edebilmek için bir deney geliştirdi fakat bunu Almanya'da yapmasına izin vermediler. O da, belirli bir otoriter karakter ortaya koyabilmek için, deneyini 1961 yılında Yale Üniversitesi binalarından birinde yapmaya başladı - Adolf Eichmann'ın Yahudilere uygulanan Nazi katliamlarındaki payı yüzünden Kudüs'te yargılandığı zamanla aynı dönemlere denk gelmektedir.

---

* Kristal Gece: 9 Kasım 1938'de Almanya'da Yahudilere ait evlere, iş yerlerine ve sinagoglara yapılan saldırı gecesi.

Milgram, deneklerine (bazıları Yale öğrencisi, bazıları da New Haven sakinlerindendi) öğrenmeyle ilgili bir deneyde, diğer katılımcıların üzerinde elektrik şoku uygulayacaklarını söyledi. Gerçekte, camın arkasında kabloya bağlıymış gibi duran insanlar Milgram'la anlaşmış ve yalnızca şok geçiriyormuş gibi davranmışlardı. (Sözde) Denekler (öyle olduklarını düşündükleri) öğrenmeyle ilgili bir deneydeki katılımcılara şok uygularken, korkunç bir manzarayla karşılaştılar. Hiç tanımadıkları ve hiç bir şekilde düşmanlık beslemedikleri insanlar, büyük acılar çekiyormuş gibi görünüyordu - camlara vurarak, kalp ağrısından şikayet ediyorlardı. Buna rağmen, deneklerin büyük bir çoğunluğu Milgram'ın talimatlarına uydular ve kurbanlarına, ölüm tehlikelerine rağmen daha ağır şoklar uygulamaya devam ettiler. Kurbanını (görünürde) öldürecek raddeye gelmeden bırakanlar bile, karşı taraftaki insanın sağlık durumu hakkında bilgi almadan oradan ayrıldı.

Milgram, insanların yeni bir ortamdayken yeni kuralları daha çabuk kavradıklarını anladı. Şaşırtıcı bir biçimde, yeni bir amaca hizmet edebilmek uğruna, farklı bir otoritenin verdiği emirlere uyarak başkalarına zarar vermeye ve onları öldürmeye hevesliydiler. Milgram, "Öylesine güçlü bir itaatle karşılaştım ki, deneyi bir de Almanya'da tekrar etmeye hiç gerek duymadım," dedi.

2.

Kurumları koruyun.

Etik değerlerimizi korumamıza kurumlar yardımcı olurlar. Onların da bizim yardımımıza ihtiyaçları vardır. Onların yararına davranmadıkça, kurumlarınızdan "bizim" diye bahsetmeyiniz. Kurumlar, kendi kendilerini koruyamazlar. Biri bile baştan itibaren savunulmazsa diğerleri de ardı ardına yıkılır. Bu yüzden, ilgilendiğiniz bir kurum bulun -bir meclis ya da hükümet, bir gazete, bir ilke, bir işçi sendikası ya da ne olursa- ve ona destek olun.

Kurumların kendilerini en direkt saldırılardan bile koruyabileceğini zannederiz. Aslında bu, Hitler ve Nazilerin başa geçmelerinden sonra Almanya'daki bazı Yahudilerin düştükleri en büyük hatalardan biriydi. Örneğin, 2 Şubat 1933 tarihinde Alman Yahudilerinin öncü gazetelerinden birinde yayınlanmış olan bir makalede bu yanılgıdan bahsediliyordu:

> *Sonunda, uzun zamandır elde etmeyi arzuladıkları güce kavuşan Bay Hitler ile arkadaşlarının, (Nazi yanlısı gazetelerde) bahsi geçen planlarını uygulayacakları yönündeki görüşlere katılmadığımızı ifade etmek isteriz. Nazilerin, Yahudileri anayasal haklarından mahrum bırakacaklarına, onları gettolara tıkacaklarına ya da mafyanın güvenilmez ve cani ellerine terk edeceklerine inanmıyoruz. Çünkü bunu yapamazlar bu güçler pek çok önemli kurumun kontrolü altında... Ayrıca böyle bir yola girmeyi de istemezler. Birisi bir Avrupa gücü haline geldiğinde, kendisini bütün ortamlarda etik davranan birisiymiş gibi görür ve önceki muhalif duruşunu kaybeder.*

Tıpkı şimdiki gibi, 1933 yılında da pek çok mantıklı insan yukarıdaki gibi düşünüyordu. Hata, kurumları kullanarak güç kazanan iktidarların -bunu açıkça beyan etmiş olmalarına rağmen- bu kurumları değiştireceklerine ya da onlara zarar vereceklerine inanılmamasıydı. Bazen devrimciler birdenbire

kurumları yerle bir etmeye niyetlenebilirler. Rusya'daki Bolşeviklerin yaklaşımı böyleydi. Bazen de kurumlar işlevlerini ve canlılıklarını yitirerek, önceki varlıklarının bir simülasyonuna dönüşürler ve böylece direndikleri işleri yerine getirmek yerine, yeni düzene uyum sağlarlar. Naziler buna *Gleichschaltung** derlerdi.

Nazilerin bu yeni düzeni pekiştirmeleri bir yıl bile sürmedi. 1933'ün sonlarında Almanya, tüm temel kurumların aşağılandığı tek partili bir devlet haline gelmişti. O kasım, Alman yetkilileri yeni düzeni oluşturabilmek için (hiçbir muhalefet olmaksızın) parlamento seçimleri düzenleyip, ("doğru" cevabın bilindiği bir konuda) referanduma gittiler. Bazı Alman Yahudileri, Nazi liderlere sadakat göstererek, onların arzusu doğrultusunda oy kullandılar ve böylece yeni sistemin kendilerine bağlanacaklarını ümit ettiler. Fakat bu boş bir hayaldi.

* Başta devlet kurumları olmak üzere tüm kesimlerin Nazileştirilmesi sürecine verilen Almanca ad. (y.n.)

3.

Tek partili devlet sistemlerinden sakının.

Başlangıçta, devleti yeniden yapılandıran ve rakiplerini bastıran taraflar her şeye kadir değillerdi. Rakiplerinin siyasi hayatlarını bitirmek için tarihi bir anı kullanarak halkı istismar ettiler. Bu yüzden, çok partili sistemi destekleyin ve demokratik seçimleri savunun. Mümkün olduğunca yerel ve genel seçimlerde oy kullanmaya gayret edin. Göreve talip olmayı düşünün.

Muhtemelen Thomas Jefferson "Özgürlüğün bedeli devamlı ihtiyattır" dememişti ama onun dönemindeki diğer Amerikalılar bunu ihtiyatı elden bırakmadı. Bugün bu tabir üzerine düşündüğümüzde, yanlış yönde olanlarla, düşman gördüklerimize karşı haklı bir teyakkuzda olduğumuzu görürüz. Kendimizi savunmaya muhtaç bir şehirmiş gibi en tepeye koyarak, demokrasinin kalesi olduğumuzu düşünür ve dışarıdan gelecek tehditleri kollarız. Fakat bu tabirin anlamı aslında tamamen farklıdır: Yani insanın doğası gereği, Amerikan demokrasisi, onun sağladığı özgürlükleri istismar ederek sonunu getirecek olan *Amerikalılardan* korunmalıdır. Kölelik karşıtı Amerikalılardan Wendell Phillips, gerçekten de "özgürlüğün bedeli sonsuz ihtiyattır" demişti. Ayrıca, "genel özgürlük için her gün yeni bir manevra yapılmalı, yoksa ortada özgürlük falan kalmaz" diye de eklemişti.

Modern Avrupa demokrasisinin sicili, bu sözlerin hikmetini teyit ediyordu. Yirminci yüzyılda hak ve imtiyazların genişletilmesi ve kalıcı demokrasilerin kurulabilmesi için ciddi çabalar gösterilmişti. Buna rağmen, Birinci Dünya Savaşı'ndan (ve de İkinci Dünya Savaşı'ndan) sonra kurulan demokratik düzenler, bir seçim ve bir hükümet darbesinin birleşimi sonucunda tek bir partinin yönetimi ele geçirmesiyle yıkılmışlardı. Olumlu bir seçim sonucunda desteklenen ya da o günkü ideoloji tarafından harekete geçirilen veya her iki durumda da başa gelmiş bir parti, sistemi içeriden değiştirebilir. 1930'lu

ya da 1940'lı yıllarda faşistlerin, Nazilerin ya da komünistlerin seçimler sırasında iyi bir performans sergilemelerinin ardından, bir sürü oyunlar, engellemeler, baskılar ve ayırımcılık taktikleri uygulanarak, muhalefetin katmanları tek tek ayrıldı. Çoğu insan işten atıldı, bazıları cezaevine kondu ve diğerlerine de şans verilmedi.

Bir David Lodge roman kahramanı şöyle der: "Son kez sevişiyorsan, sevişirken son kez seviştiğini bilmezsin." Oy vermek de onun gibidir. 1932 yılında Nazi partisine oy veren Almanlardan bazıları, yapılan son özgür seçim olduğunu fark etmiştir muhakkak. Ama çoğu bunu anlayamadı. 1946 yılında da Çekoslovakya Komünist Partisi'ne oy veren bazı Çeklerle Slovaklar, bu oylarla demokratik sisteme bir son verdiklerinin farkına varmışlardı belki, fakat pek çoğu ileride bir şanslarının daha olduğunu sanıyordu. Kuşkusuz 1990'da sandığa giden Ruslar da bunun ülke tarihlerindeki son özgür seçim olduğunu (halbuki öyleydi) hiç akıllarına getirmemişlerdi. Her seçim son seçim ya da her oy bir insanın hayatında verdiği son oy olabilir. Naziler, 1945'te Birinci Dünya Savaşı'nı kaybedene yani 1945 yılına kadar iktidarda kaldılar. Çekoslovak komünistler ise 1989'da sistem çökünceye kadar ülkeyi yönettiler. 1990 seçimlerinden sonra kurulan Rus oligarşisi halen işlevini yerine getirmeye devam ediyor ve başka yerlerde var olan demokrasileri yok etmek için tasarlanmış bir dış politikayı destekliyor.

Tiranlığın tarihi Birleşik Devletler için de geçerli midir? Kuşkusuz "sonsuz ihtiyattan" bahseden ilk Amerikalılar öyle düşünüyorlardı. Tasarladıkları sistemin mantığı, hayali kusursuzluğumuzu göklere çıkartmak için değil, gerçek kusurlarının sonuçlarını hafifletmek içindi. Şu an biz de tıpkı antik

Yunanlılar gibi oligarşi sorunuyla karşı karşıya kaldık -ve bu globalleşmenin gelir dağılımındaki uçurumu arttırması ile birlikte daha tehlikeli bir hale geldi. Siyasi kampanyalara para akıtan tuhaf Amerikan düşüncesine göre, daha zengin olanın daha özgürce konuşmaya hakkı oluyordu, bu da diğerlerine göre daha çok oy almak demekti. Günümüzde kontrol ve dengeye sahip olduğumuzu düşünsek de hâlâ aynı durumla karşılaşabiliyoruz: İki taraftan daha az popüler olanı federal düzeyde güç kazandığı vakit, devletin temel işlerinin yanı sıra devlet kurumlarının birçoğunu da kontrol altına alır. Böyle bir güç ve kontrole sahip olan taraflar ise, toplum genelinde popüler olan politikalarla birlikte, bazı istenmeyen politikalar da sunarlar. Bu da demokrasinin ya riske girmesi ya da zayıflaması anlamına gelir.

Daha eski bir Amerikan deyişinde de şöyle denir; "Yıllık seçimlerin bittiği yerde tiranlık başlar." Geriye dönüp baktığımızda, acaba biz de 2016 seçimlerine Rusların 1990 seçimlerine, Çeklerin 1946 seçimlerine ya da Almanların 1932 seçimlerine baktığı gibi mi bakacağız? Bu şimdilik bize bağlı. Öncelikle, seçim hilelerine dayalı bu sistemin düzeltilmesi gerek ki, her vatandaş eşit oy hakkına sahip olabilsin. Böylece, verilen bütün oylar da sade vatandaşlar tarafından rahatça sayılabilir. Bunun için oy pusulalarına ihtiyacımız var, çünkü kimse onlara sonradan müdahale edemez ve gerektiğinde yeniden sayılabilirler.* Bu tür bir iş yerel ve genel seçim bölgelerinde yapılabilir. Dolayısıyla, yapılacağını varsayarsak, 2018 seçimlerinin Amerikan gelenek ve göreneklerinin test edilmesi anlamına geleceğinden emin olabiliriz. Yani, o güne kadar yapmamız gereken bir hayli iş var.

* Son birkaç yıldır milyonlarca Amerikan seçmeni DRE denilen elektronik oy sistemi ile oy kullanmaya başladı. (y.n.)

4.

Dünyaya karşı sorumluluklarınızı üstlenin.

Bugünün sembolleri, yarının gerçeklerini mümkün kılar. Gamalı haçların ve diğer nefret işaretlerinin farkında olun. Bunları görmezlikten gelmeyin ve hiçbirine alışmayın. Bunları bizzat siz söküp atın ve diğer insanlar için de bir örnek teşkil etmiş olun.

Hayat politik bir kavramdır. Sadece dünya sizin ne hissettiğinizi umursamadığı için değil, aynı zamanda yaptıklarınıza aynen karşılık verdiği için öyledir. Yaptığımız en küçük tercihler bile birer oy sayılır, dolayısıyla bunların her birisi, az ya da çok ileride gerçekleşecek olan seçimlerin özgür ve adil olabilmesini mümkün kılar. Gerek günlük hayatımızdaki konuşmalarımız olsun, gerekse davranışlarımız olsun, varlıklarıyla ya da yokluklarıyla hayatımızda büyük farklar yaratırlar. Yirminci yüzyıldan birkaç sivri (bazıları biraz daha az sivri) örnekle bunun nasıl olduğunu açıklayabiliriz:

Joseph Stalin idaresindeki Sovyetler Birliği zamanında kullanılan propaganda posterlerinde, varlıklı çitçileri domuz şeklinde gösterirlerdi -burada kırsal kesimdekilere açıkça insanlıktan dışlama ve katliam mesajları verilmekteydi. Bu olay, 1930'ların başlarında, Sovyet devletinin kırsal bölgelerde hâkimiyet kurmaya ve çökmüş sanayisine sermaye çıkartmaya çalıştığı yıllarda meydana gelmişti. Diğerlerin daha fazla araziye ya da çiftlik hayvanına sahip olan çiftçiler ellerindekilerini ilk kaybedenler olmuştu. Çünkü ilk önce, size domuz olarak nitelendirilen bir komşunuzun mallarını elinden almak isterdiniz. Fakat bu sembolik mantığa uyanlar, sıraları geldiğinde aynı oyuna kurban gittiler. Yoksul çiftçileri zenginlere karşı kışkırtan Sovyet güçleri, ortak çiftlikler kurmak amacıyla herkesin arazisini ellerinden aldılar. Bu ortaklık sonucunda, Sovyet çiftçilerinin büyük bir çoğunluğu açlıkla burun buruna

gelecek kadar fakirleşti. 1930 ve1933 yılları arasında Sovyet Ukrayna, Sovyet Kazakistan ve Sovyet Rusya'da yaşayan milyonlarca insan, korkunç ve aşağılayıcı bir biçimde ölmeye mahkûm bırakıldı. Her şey sona ermeden önce, Sovyet vatandaşları bir lokma insan eti için etraftaki cesetleri parçalamaya başlamıştı.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ndeki açlığın zirveye tırmandığı 1933 yılında, Nazi partisi Almanya'daki yönetimi eline geçirdi. Naziler, bu zaferin coşkusuyla ilk iş Yahudi dükkânlarını boykota kalkıştı. Önceleri pek başarılı olamadılar. Ama firmaların pencereleriyle duvarlarına boya ile işaretler koyarak, birini "Yahudi", diğerini "Aryan" diye damgalamaları, Almanların ev ekonomisine bakışlarını değiştirdi. "Yahudi" diye işaretlenen dükkân kapanmaya mahkûm edildi ve açgözlü planların bir objesi haline gelmiş oldu. Mülkiyet etnik olarak işaretlendikçe, kıskançlık ahlakın yerini almaya başladı. Eğer dükkânlar "Yahudi" kimliğine bürünebiliyorsa, diğer şirketler ya da mülkler ne olacaktı? Belki ilk başlarda Yahudilerin yok olmalarına yönelik istekler bastırılabilmişti ama sonradan bu arzular açgözlülükle mayalanarak daha da arttı. Yahudi dükkânlarını işaretleyen Almanlar, onların gerçekten ortadan kaldırılmasına da katkıda bulunmuşlardı - ama dükkânlar işaretlenirken seyretmekle yetinenler de bunu yaptılar. Bu işaretleri kentsel yaşamın doğal bir parçası olarak kabul etmek, katliamlarla dolu bir geleceğin uzlaşısı niteliğindeydi.

Sizden de bir gün, bağlılığınızın bir göstergesi olarak bu türden semboller kullanmanızı isteyebilirler. O zaman, bu sembollerin halkınızı ayrıştırmak yerine, birleştireceğinden emin olmalısınız. Yakın zamana kadar kullandığımız yaka rozetlerinin bile geçmişleri masumiyetten uzaktır. 1933'teki

Nazi Almanya'sında düzenlenen seçimler ve referandum sırasında, insanlar tek partili hükümete destek verdiklerini göstermek amacıyla yakalarına "evet" yazılı rozetler takıyorlardı. 1938 yılında Avusturya'da önceden Nazi olmayanlar bile Gamalı Haç taşımaya başlamıştı. Adeta bir gurur göstergesi gibi algılanabilen bir sembol, dışlanmanın da kaynağı haline gelebilir. 1930 ve 1940'lı yılların Avrupa'sında bazı insanlar Gamalı Haç takmayı tercih ederlerken, bazıları da göğüslerine *Davut'un Yıldızı*'nı takmak zorunda bırakılıyordu.

Komünizmin son dönemlerinde yani artık kimsenin devrime inancının kalmadığı yıllarda, sembollerle ilgili önemli bir ders alınmıştı. Vatandaşlar moral bozukluğu içinde olsalar da, tek istekleri yalnız bırakılmak olsa da, halkın kullandığı bazı belirteçler tiranlık rejimini ayakta tutmaya devam etmişti. Çekoslovak komünistler, 1946 seçimlerini kazanıp da 1948 darbesiyle tam yetkilerini ilan ettikten sonra pek çok Çekoslovak vatandaşı sevinçten havaya uçmuştu. Karşıt düşünür Vaclav Havel, bundan tam otuz yıl sonra, 1978'de yazdığı *Güçsüzlerin Gücü* adlı eserinde, az sayıda insanın hâlâ amaçlarına ve ideolojisine inanmakta olduğu baskıcı bir rejimin sürekliliğini açıklamıştı. Bu eserde, dükkânının camına "Dünyadaki işçiler, birleşin!" yazılı bir levha asan bir manavın hikâyesini anlatarak, ondan pay çıkartılmasını sağlamıştı.

Aslında o hikâyedeki adam *Komünist Manifesto*'da geçen bu cümlenin içeriğini onayladığı için değil, günlük hayatında yetkililerin baskısından kurtulmak istediği için o levhayı dükkânına asmıştı. Herkes bu mantıkla hareket etseydi, kamusal alanların her birisi, sadakati temsil eden birtakım işaretlerle kaplanmış olurdu. Kimse de bu karşı çıkmaya cesaret edemezdi. Havel, bunu şu şekilde açıklar:

Manavın kullandığı sloganın anlamının, sloganın gerçek içeririyle bir ilgisinin olmadığını görüyoruz. Buna rağmen, gerçek anlamı oldukça açık ve genelde anlaşılır durumda çünkü prensipte hepimize oldukça tanıdık geliyor: Manav, rejime olan bağlılığını, tepedekilere duyurabileceği tek yol ile ilan ediyor, yani belirtilen ritüeli kabul edip, oyunu kurallarına göre oynayarak, görünürdeki kuralların gerçekmiş gibi algılanmasını sağlıyor ve bu şekilde oyunun devam etmesini sağlıyordu.

Ve sonra Havel şunu soruyor: "Ya kimse bu oyunu oynamazsa, o zaman ne olur?"

5.

Mesleki ahlak değerlerinden şaşmayın.

Siyasi liderler olumsuz bir örnek oluşturduklarında, mesleki konularda verilen taahhütlerin yerine getirilmesi daha da önem kazanmaktadır. Hukukçular olmadan bir hukuk devletini altüst etmek ya da hakimler olmadan göstermelik bir davayı yürütmek hiç de kolay değildir. Otoriteler, itaatkâr memurlara ihtiyaç duyar; toplama kamplarının yöneticileri ise ucuz iş gücü peşinde olan iş adamlarına.

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Hans Frank isminde bir adam, Hitler'in şahsi avukatlığını yapıyordu. 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesinin ardından Frank, işgal altında olduğu için artık Almanya'nın kolonisi haline gelen ve pek çok Polonyalı vatandaşla beraber milyonlarca Yahudi'nin katledildiği Polonya'nın genel valiliğine getirildi. Bir keresinde Frank, bütün idam edilenlerin yer aldığı posterlerde kullanılacak kâğıt imalatı için, yeterince ağaç bulamamakla övünmüştü. Onun iddiasına göre, hukuk ırklara hizmet için vardı ve ırkı için doğru olan neyse hukuk da onu söylerdi. Bunun gibi argümanlarla Alman avukatlar, yasaların ve kuralların kendilerininki gibi fetih ve yıkım projelerini engellemekten ziyade, onlara hizmet etmek için var olduklarına kendilerini inandırmıştı.

Hitler denilen adam Avusturya'yı ilhak etmeyi seçerken, Arthur Seyss-Inquart ismindeki bir hukukçu da Hollanda'nın işgalini koordine etmişti. Yahudilerin, Çingenelerin, Polonyalı elitlerin, komünistlerin, özürlülerin ve diğerlerinin hedef alındığı toplu katliamların gerçekleştirilmesinden sorumlu *Einsatzgruppen* adı verilen bazı özel görev güçlerin komutanları arasında, hukukçulara aşırı ölçüde yetkiler verilmişti. Alman (ve diğer) doktorlar ise, toplama kamplarında gerçekleştirilen korkunç deneylerde yer almışlardı. Öte yandan, I.G. Farben ve diğer Alman firmalarındaki bazı iş adamları, toplama kamplarında tutulanların, gettolara sıkıştırılan Yahudilerin ve savaş

esirlerinin işgüçünü kendi çıkarları uğruna sömürmüşlerdi. Bütün bunlar, bakanlardan tutun da en alt düzeydeki sekreterlere varıncaya kadar o dönemin memurları tarafından yönetilip kayıt altına alındı.

Eğer hukukçular yargısız infaza karşı çıksaydı, doktorlar gerekmedikçe kimseyi kesip biçmeselerdi, iş adamları köleliğin yasaklanmasını onaylasaydı ve eğer bürokratlar cinayet evraklarını düzenlemeyi reddetseydi, o zaman Nazi rejimi, hatırladığımız acımasızlıkları yerine getirmekte bir hayli zorlanacaktı.

Meslekler, yalnız bir birey ile mesafeli bir hükümet arasındaki o olanaksız ahlaki iletişimi sağlayabilirler. Şayet meslek sahipleri kendilerini, normları ve kuralları onları daima zorlayacak olan ortak çıkarlara sahip bir grup olarak görürse, kendilerini daha güçlü hisseder ve böylece de özgüven kazanmış olurlar. Mesleki etik, tam olarak, herhangi bir durumun istisnai olduğu söylediğinde bize rehberlik etmelidir. O zaman, "yalnızca emirlere uymak" diye bir şey de söz konusu olmaz. Eğer meslek erbapları anlık duygularıyla iş ahlakını birbirine karıştırırlarsa, bir anda kendilerini hiç yapmayacakları bir şeyi yaparken ya da önceden ağızlarından bile çıkması mümkün olmayan şeyleri söylerken bulabilirler.

6.

Paramiliterlere dikkat edin.

Her zaman sisteme karşı olduklarını iddia eden silahlı adamlar, günün birinde üniforma giymeye ve ellerine bir meşaleyle bir liderin resmini alıp da yürümeye başlarsa, bilin ki sona yaklaşılmış demektir. Lider yanlısı paramiliterler, resmi polis ve askerlerin arasına karıştığında ise artık sona gelinmiştir.

Birçok hükümet çoğu zaman şiddeti tekelleştirmeye çalışır. Oysa, hükümet güçleri sadece yasaları kollasa ve yasalara uygun bir şekilde davransa, kanıksadığımız siyasi düzenin sürdürülmesi mümkün hale gelir. Devletin dışındaki aktörlerin şiddet kullanmaya erişimleri mümkün olduğu zaman ne seçimler demokratik bir ortamda yapılabilir ne davalar çözümlenebilir ne kanunlar düzenlenebilir ve ne de herhangi bir iş olması gerektiği gibi yürütülebilir. Sırf bu yüzden, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü baltalamak isteyen kişi ve partiler, kendilerini siyasete dâhil eden şiddet yanlısı örgütler yaratıyor ve bunları finanse ediyorlar. Bu gruplar, belli bir siyasi partinin paramiliter kanadı, belli bir siyasetçinin yakın koruması -ya da genellikle bir parti ya da parti lideri tarafından organize edildiği ortaya çıkan ama görünüşte spontane gelişmiş gibi algılanan halk girişimleri şeklinde olabilirler.

Söz konusu olan bu silahlı gruplar, önce mevcut siyasi düzeni parçalara böler, sonra da onu başka bir şeye dönüştürürler. Örneğin Romanya'daki iç savaşta yer alan Guarda de Fier (Demir Muhafızlar) ya da Macaristan'daki iç savaşta etkili olan Nyilaskeresztes Part (Demir Haç Partisi) gibi gruplar, rakiplerini korkutmuştu. Nazi fırtınası askerleri ise Hitler'in mitingleri sırasında, onun konuşma yaptığı salonlarda güvenliği sağlamak ve muhalif görüşlüleri dışarı çıkartmak amacıyla bir araya getirilmişti. SA ve SS'ler diye bilinen paramiliterler de 1932 ve 1933 yılındaki parlamento seçimlerinde etrafa korku

saçarak Nazi partisine büyük bir destek vermişlerdi. 1938'de Avusturya'da bulunan SA güçleri, oradaki yerel otorite boşluğundan istifade ederek, Yahudilere eziyet etti ve mallarını yağmalayıp, onları aşağılayarak mevcut siyasi kuralları değiştirdi. Bu da Nazilerin ülkeyi ele geçirmelerine yardımcı oldu. Bilindik kuralların geçerli olmadığı kuralsız bölgeler olan Alman toplama kamplarını çalıştıranlar SS'lerdi. İkinci Dünya Savaşı sırasında, SS'ler bu kural tanımazlıklarını arttırarak, bu uygulamalarını Alman işgali altında bulunan Avrupa ülkelerine de taşıdılar. Kanun dışı bir organizasyon olarak faaliyete başlayan SS'ler, kanundan üstün sayıldı ve sonunda kanunu ortadan kaldıran bir güç haline geldi.

Amerikan federal hükümeti savaşta paralı askerler kullandığı ve Amerikan eyalet hükümetleri ceza infaz kurumlarının işletilmesi için şirketlere ödemelerde bulunduğu için, ABD'de şiddet kullanımı zaten oldukça özelleştirilmiş durumda. Kampanya sürecinde aykırı görüştekilere karşı güç kullanan bir başkanın göreve gelince de bu kişisel güvenlik gücü denen şeyi devam ettirmek istemesi tuhaf bir durumdur. Ancak Başkan, aday olduğu dönemde mitinglerindeki muhalifleri ayıklamakla görevli özel güvenlik güçleri tutmuş fakat dinleyicileri de farklı görüşteki insanları oradan çıkartmak için provoke etmişti. Ortaya çıkacak herhangi bir protestocu, önce yuhalanacak, sonra çılgınca yükselen "ABD" çığlıkları arasında salonu terk etmeye zorlanacaktı. Kampanya mitinglerinden birinde, adaylardan birisi, "Burada bir yabancı var. Onu dışarı çıkartabilir misiniz? Atın onu dışarı," demişti. Bunun üzerine, bekledikleri işareti alan kalabalık, muhalif olabileceklerin kökünü kazımak istercesine "ABD" diye bağırmaya başladı. Aday, onları susturarak araya girdi: "Böylesi, sıradan ve sıkıcı bir mitingden daha eğlenceli değil mi? Bence öyle" dedi.

Bu tür mafya uygulamaları, siyasi atmosferi dönüştürmek için kullanıldı ve genelde de işe yaradı.

Şiddetin, sadece atmosferi değil sistemi de dönüştürmesi için silahlı muhafızların eğitimine mitinglerin duyguları ve dışlanma ideolojisi gibi konular da dâhil edilmelidir. Zira bu silahlı muhafızlar, önce polise ve orduya meydan okudular, sonra polis ve ordunun içine sızdılar ve son olarak da polis ve askerî güçleri dönüştürerek kendilerine çevirdiler.

7.

Silahlanmak zorunda kalırsanız bunu çok iyi düşünün.

Kamu hizmetindeyken üstünüzde bir silah taşıyorsanız, Tanrı sizi korusun ve yardımcınız olsun. Ancak unutmayın ki, geçmişin karanlıkları, bir gün kendilerini hiç olmadık işler yaparken bulan polis ve askerlerle doludur. Hayır demeye hazır olun.

Otoriter rejimlerde, genellikle baştakileri protesto etmek isteyen vatandaşları dağıtmakla görevli özel bir polis kuvveti vardır ve bunların görevleri arasında muhalif ya da düşman olarak nitelendirilen diğer kişilerin öldürülmesini içeren hizmetler de bulunur. Geçmişte bu türden güçlerin oldukça büyük zulümlere derinlemesine karışmış olduklarını görüyoruz. Örneğin; 1937 - 38 yıllarında Sovyetler Birliği'nde yaşanan büyük terör olayları ve 1941 - 45 yılları arasında Nazi Almanya'sının Avrupa'daki Yahudilere karşı işlemiş olduğu Yahudi Soykırımı gibi. Yine de, Sovyet NKVD* ile Nazi SS'lerin desteksiz bir biçimde hareket ettiklerini düşünürsek büyük bir hata yapmış oluruz. Zira olağan emniyet güçleri ve askerlerin yardımı olmadan, bu çapta bir katliam gerçekleştirmeleri mümkün değildi.

Sovyetler Birliğinde yaşanan büyük terör olayları sırasında NKVD çalışanları 682.691 kişinin öldürülmüş olduğunu belirlemişlerdi. Devlet düşmanı oldukları düşünülen bu insanların çoğu çiftçi ya da ulusal azınlığa aitti. Belki de o yıllarda NKVD kadar iyi bir merkeze sahip ya da onlar kadar iyi organize edilmiş başka bir şiddet örgütü daha bulunmuyordu. Az sayıda adam, enseye kurşun sıkarak işi bitiriyordu. Bu da bazı NKVD görevlilerinin ellerine binlerce siyasi cinayetin kanının bulaşmış olabileceğini gösteriyor. Bu rağmen, büyük olasılıkla bu tür kampanyalar yerel emniyet güçlerinin, yerel meslek

* Sovyet döneminde İçişleri Halk Komiserliği. (y.n.)

erbabının ve Sovyetler Birliği'ndeki devlet memurlarının desteği olmadan yürütülemezdi. Dolayısıyla, Büyük Terör, tüm polis memurlarının NKVD'ye ve onun özel görevlerine tabi olmalarıyla gerçekleştirilebildi. Polis memurları bu olayların faili değillerdi, fakat bunların gerçekleştirilmesindeki vazgeçilmez insan gücünü sağlamışlardı.

Nazilerin Yahudi katliamını düşünecek olursak, aklımıza ilk Auschwitz ile gayri şahsi toplu ölümler gelecektir. Almanlar, gerçekte çok az kişinin o kapalı kapılar arkasında neler olduğunu bildiğini iddia ederler. Böylece soykırımı hatırlamaları daha kolay olur. Aslında bu soykırım toplu ölümlerle değil, Doğu Avrupa'da açılan atış çukurlarıyla başlamıştı. Zaten bütün bu soykırım meselesi halledildikten sonra, *Einsatzgruppen*'de görev alan bazı komutanlarla, bu katliamlardan bazılarını gerçekleştirmiş olan Alman görev timleri, önce Nürnberg'de, sonra da Batı Alman mahkemelerinde yargılandılar. Ancak bu mahkemeler bile, bir açıdan suçun ölçeğini azaltmakta kullanılmıştı. Oysa sadece SS komutanları değil, onların emri altında çalışan binlerce adam da bu suça dâhil olmuştu.

Ve bu yalnızca bir başlangıçtı. Alman polisi, büyük ölçekli bütün soykırımlarda (Kiev'in dışında otuz üç binden fazla, Riga'nın dışında ise yirmi sekiz binden fazla Yahudi öldürüldü) rol oynamıştı. Hatta her şeyi hesaba kattığımızda, olağan emniyet gücünün *Einsatzgruppen*'den daha fazla cinayet işlediğini bile söyleyebiliriz. Üstelik o polislerin pek çoğu da böyle bir göreve hazırlıklı değildi. Birden bire kendilerini bilmedikleri bir yerde bulmuş, birtakım emirler almış ve zayıf görünmek istememişlerdi. Ancak bazı polislerin Yahudileri öldürmeye karşı çıktığı ve bunun için ceza almadığı birkaç olay da bilinmektedir.

Bazıları ölümcül görüşleri yüzünden öldürdü. Fakat çoğu yalnızca karşı çıkmaya korktukları için öldürdü. Bu olaylarda, konformizm yanında diğer güçler de iş başındaydı. Fakat kurallara körü körüne uyan bu insanlar olmasaydı bu kadar büyük bir zulmün gerçekleştirilmesi de mümkün olmazdı.

8.

Diğerlerinden ayrışın.

Birileri bunu yapmak zorunda. Herkesin yaptığını yapmak kolaydır. Farklı bir şeyler yapmak ya da farklı şeyler söylemek size tuhaf gelebilir. Fakat bu tedirginliği yaşamadan özgür olmak mümkün değildir. Rosa Parks'ı* hatırlayın. Bir örnek oluşturduğunuz zaman, statükonun büyüsü bozulur ve diğerleri de sizi takip eder.

* Otobüste oturduğu koltuğu bir beyaza vermesi söylenince yerinden kalkmayan ve bu yüzden tutuklanan Amerikan insan hakları savunucusu. Bu olay modern Amerikan tarihinde bir kırılma noktasıdır. (y.n.)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalılar, Amerikalılar ve diğer halklar Hitler'e karşı birtakım sağlam direniş efsaneleri ortaya attılar. Ancak 1930'lardaki baskın yaklaşım uzlaşmadan ve hayranlıktan yanaydı. 1940'lı yıllara gelindiğinde, çoğu Avrupa ülkesi, Nazi Almanya'sının karşı konulmaz gibi görünen gücüyle barışmayı yeğlemişti. Charles Lindbergh gibi nüfuzlu Amerikalılar, "Önce Amerika" sloganı altında, Nazilerle savaşmayı reddediyorlardı. Günümüzde hayranlıkla andığımız -dünya değiştiği halde kendileri değişmeyen- insanlara, o zamanlarda ayrık ya da tuhaf deniyor ve hatta onlara deli gözüyle bakılıyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan epey zaman önce, pek çok Avrupa ülkesi, sağ kanatlı bir otoriterlik kurmak adına demokrasiden vazgeçmişti. Bunlardan ilki, 1922 yılında faşizme geçen ve Almanya ile askerî bir ittifak kuran İtalya olmuştu. Macaristan, Romanya ve Bulgaristan da ticaret ve toprak vaatleriyle Almanya'nın peşinden sürüklenmişti. Bu yüzden de Mart 1938'de bu büyük güçlerden hiçbirisi Almanya'nın Avusturya'yı ilhak etmesine karşı çıkamamıştı. Eylül 1938'de ise bu güçler -Neville Chamberlain'ın liderliğindeki Fransa, İtalya ve Büyük Britanya-, Almanya'nın Çekoslovakya'yı parçalamasında bizzat Nazilerle işbirliği yapmışlardı. Sovyetler Birliği, 1939 yazında Nazi Almanya'sının Polonya'yı işgali sırasında Almanlarla ittifaka girerek Kızıl Ordu ile Wehrmact'ı*

* Wehrmacht: Savunma Gücü (Alm.) 1935 ile 1945 yılları arasında Nazi Almanyası'nın silahlı kuvvetleri. (y.n.)

birleştirdiler. Ancak, Polonya hükümeti onlarla mücadele etmeyi seçti ve birtakım anlaşmalar imzalayarak Büyük Britanya ile Fransa'yı da bu savaşa dâhil etmiş oldu. Almanya ise, Sovyetler Birliği'nden aldığı gıda ve yakıt yardımı sayesinde 1940 baharında saldırdığı Norveç, Hollanda, Belçika ve hatta Fransa'yı bile çarçabuk işgal ediverdi. Dunkirk şehrinde kalan son İngiliz seferi güçleri ise 1940 yılının mayıs sonunda ve haziran başlarında buradan tahliye edildi.

Winston Churchill'in başbakanlık koltuğuna oturduğu Mayıs 1940'da, Büyük Britanya tamamen yalnız kalmıştı. İngilizlerin kazanmış oldukları anlamlı bir savaş ya da önemli bir müttefikleri yoktu. Sadece Polonya'ya destek vermek için savaşa girmişlerdi ama artık bunun da bir ehemmiyeti kalmamıştı. Nazi Almanya'sı ile Sovyet müttefikleri bir olmuş ve tüm kıtayı hâkimiyetleri altına almışlardı. Derken, Kasım 1939'da Helsinki'yi bombalamaya başlayan Sovyetler Birliği, Norveç'i işgal etti. Churchill'in görevi devralmasının hemen ardından, Sovyetler Birliği üç Baltık devletine saldırarak, Estonya, Letonya ve Litvanya'yı da işgal etti. Birleşik Devletler ise savaşa katılmadı.

Adolf Hitler, Britanya'ya ya da onun imparatorluğana karşı özel bir kin beslemiyordu. Fakat aslında, dünyanın bir bölümünü kendi çıkar alanlarına dönüştürmeyi hayal ediyordu. Fransa'nın düşüşünün ardından Churchill'in kendisiyle uzlaşmaya yanaşacağını beklemiş ama Churchill bunu yapmamıştı. Tam tersine, Fransızlardan yana olmuş ve "Ne yaparsanız yapın sonsuza, sonsuza ama sonsuza dek savaşacağız," demişti.

Haziran 1940'da, Churchill İngiliz parlamentosuna "Britanya'nın savaşının başlamak üzere olduğunu" söyledi. Bu

arada, Alman *Luftwaffe** (İngiliz şehirlerini bombalamaya başlamıştı. Hitler, bunun Churchill'i ateşkese zorlayacağını sanmış ancak yanılmıştı. Churchill daha sonra bu hava harekâtını "Yaşamak ya da ölmek için eşit derecede iyi bir zaman" olarak nitelendirdi ve "Britanya'nın, o ifade etme şerefine sahip olduğu canlı ve itidalli tabiatından" bahsetti. Gerçekte, İngilizlerin kendilerini kötülüklere karşı direnecek kadar güçlü ve gururlu insanlar olarak tanımlamalarına katkıda bulunuyordu. Diğer siyasetçiler İngiliz halkından destek alarak, savaşı bitirebilirlerdi. Churchill teslim olmak yerine direndi, örnek oldu ve kazandı. Kraliyet Hava Kuvvetleri (bunlara iki Polonyalı hava filosu ile birçok yabancı pilot da dâhildi) *Luftwaffe*'ı durdurdu. Havanın kontrolü olmadan Hitler bile Büyük Britanya'yı karadan ve denizden istila etmeyi hayal edemezdi.

Churchill, diğerlerinin yapmadığını yaptı. Önceden kabullenmek yerine, Hitler'i planlarını değiştirmeye zorladı. Almanya'nın temel stratejisi, batıdaki her türlü direnci ortadan kaldırarak Sovyetler Birliği'ni istila etmek (bu yüzden ihanet ederek) ve batı bölgelerinin yönetimini ele geçirmekti. Haziran 1941'de Britanya hâlâ savaşırken, Almanya Sovyet müttefikine karşı saldırıya geçmişti.

Şimdi Berlin iki cephede savaşmak zorundaydı ve Moskova ile Londra arasında beklenmedik bir ittifak kurulmuştu. Aralık 1941'de de Japonlar, Amerikalıların Hawai'deki Pearl Harbor deniz üslerini bombalamıştı. Böylece, Birleşik Devletler de savaşa katılmış oldu. Artık Moskova, Washington ve Londra arasında çok güçlü ve karşı konulmaz bir koalisyon oluşmuş durumdaydı. Sonunda, pek çok başka müttefikin de araya girmesi sayesinde bu üç büyük güç İkinci Dünya Savaşı'ndan

* Luftwaffe: Alman Hava Kuvvetleri. (y.n.)

galip çıkmıştı. Fakat 1940 yılında Churchill, İngiltere'yi savaşta tutmasaydı, uğruna mücadele verilecek böyle bir savaş da olmazdı.

Churchill, tarihin kendisine nazik davranacağını söylemişti çünkü onu kendisi yazmak istiyordu. Ancak hatırlanan çoğu olayda, kendi kararlarını açık ve tartışılmaz bir biçimde ifade etti ve İngiliz halkına da müttefiklerine de sonuna kadar inandı. Churchill'in bu yaptığı bugün gayet doğru ve normal karşılanıyor. Ama o zamanlar diğerlerinden ayrışmıştı.

Kuşkusuz Britanya'nın savaşta olmasının tek sebebi, Polonyalı liderlerin eylül 1939'da almış oldukları savaşma kararıydı. Polonya'nın açık silahlı direnişi, o yılın ekim ayında sonlandırıldı. 1940 yılına gelindiğinde, Polonya'nın başkenti Varşova'daki Alman işgalinin karakteri iyice netleşmişti.

Teresa Prekerowa o yıl liseyi bitirmeye niyetliydi. Ailesi, mallarını Almanlara kaptırmış ve Varşova'ya taşınarak kiralık bir ev tutmak zorunda kalmıştı. Babası tutuklanmış, amcalarından biri savaşta öldürülmüş, erkek kardeşlerinden ikisi ise Alman esir kamplarından birine götürülmüştü. Bu arada Varşova, yirmi beş bin kişinin öldürüldüğü ciddi bir Alman hava harekatı sonucunda ağır darbeler almıştı.

Oldukça genç bir kadın olan Teresa, bu korkunç olaylara verdiği tepkileriyle, hem arkadaşlarının hem de aile bireylerinin arasında hemen göze çarpıyordu. Herkesin yalnızca kendisini düşündüğü bir sırada, o diğer insanları düşünmekteydi. 1940'ların sonlarında, Almanlar Polonya'nın bazı bölgelerinde kendi kontrollerinde olan gettolar oluşturmaya başlamışlardı. O ekimde, Varşova'daki Yahudiler ile o bölgenin çevresinde

yaşayanlar, şehrin başka bir yerine taşınmak zorunda bırakılmışlardı. Bu arada, savaş başlamadan önce Teresa'nın erkek kardeşlerinden biri, bir Yahudi kız ve onun ailesiyle dost olmuştu. Oysa şimdi Teresa, etrafındaki insanların Yahudi arkadaşlarının hayatlarından uzaklaşmalarına izin verdiklerini gözlemliyordu.

Bunun üzerine Teresa, gettolarda yaşayan bu Yahudilere yardım etmeye karar verdi. Ailesinin bundan haberlerinin olmamasına rağmen, kendisini de büyük bir tehlikeye atarak, 1940 yılının sonlarına kadar defalarca Varşova'nın gettolarına gitti ve tanıdığı, tanımadığı bütün Yahudilere erzakla ilaç dağıttı. O yılın sonuna gelmeden de, erkek kardeşinin arkadaşını oradan kaçmaya ikna etti. 1942'de ise o kızın ailesiyle, ağabeyini de o mahalleden kaçırdı. Varşova gettolarında geçen bir sonraki yaz, Almanlar "Büyük Eylem" adını verdikleri bir harekat planıyla 265.040 Yahudi vatandaşını Treblinka'daki ölüm kampına götürürken, gettolar dâhilinde de 10.380 Yahudi'yi katlettiler. Yani Teresa, bir aileyi mutlak bir ölümden kurtarmış oldu.

Daha sonraları, Teresa Prekerowa, Varşova'daki o ve diğer gettolarda yaşayan Yahudilere yardım edenlerle, soykırımlar hakkında yazılar yazan bir tarihçi oldu. Ancak, hiçbir zaman kendisi hakkında yazmak istemedi. Çok daha sonrasında, kendi hayatı hakkında sorulan soruları da yaptıklarının normal şeyler olduğunu söyleyerek geçiştirmişti. Bizim açımızdan bakıldığında, yaptıkları son derece sıra dışıydı. Diğerlerinden ayrışıyordu.

9.

Dilinize özen gösterin.

Herkesin kullandığı cümleleri telaffuz etmekten kaçının. Herkesin söylediği şeyleri söylemek için bile olsa, kendi konuşma tarzınızı yaratın. Kendinizi internetten uzak tutmak için çaba gösterin. Kitap okuyun.

Yahudi kökenli bir edebiyatçı olan Victor Klemperer, filolojik eğitimini Nazi propagandası aleyhine kullanmıştı. Hitler'in söylemlerinin meşru muhalefeti nasıl reddettiğini fark etmiş ve *halk*ın her zaman yalnızca belli bir halkı ifade etmek için kullanıldığını (Birleşik Devletler başkanı da bu kelimeyi bu şekilde kullanıyor) ve özgür insanların dünyayı farklı bir yer olarak algılama girişimlerinin, bu lidere *hakaret* (ya da başkanın deyişiyle *karalama)* niteliğinde olduğunu algılamıştı.

Günümüzün siyasetçileri televizyonları durmadan klişelerle dolduruyorlar. Öyle ki, bu düşüncelere karşı çıkmak isteyenler bile onların bu dediklerini tekrarlıyorlar. Televizyonlar, görüntüler aktararak siyasi dile meydan okumak isterler ancak, bir ekrandan diğerine geçerken bu kararlılıklarını sekteye de uğratabilirler. Ekranda her şey çarçabuk olur, ama aslında hiçbir şey olmaz. Ardı ardına verilen haberlerin her biri mutlaka "son dakika" haberidir. Böylece hepimiz ardı ardına gelen dalgalara maruz kalır fakat asla okyanusu göremeyiz.

Görsel uyaranlardan etkilendiğimizde olguların biçim ve önemlerini tanımlama çabası, kendimize ait sözler ve düşünceler gerektirir. Televizyondaki haberleri izlemek, bazen bir resme bakmaktan biraz daha fazlası demektir. Ancak, bu toplu trans hali bize oldukça normalmiş gibi gelir çünkü buna yavaş yavaş maruz kalmışızdır.

Bundan elli küsur yıl önce, klasik totalitarizm romanları insanları ekranların hâkimiyetine, kitapların yok edilmelerine, kelime hafızasının erimesine ve düşüncelerle ilgili diğer kısıtlamalara karşı uyarmaktaydılar. Ray Bradbury'nin 1953'de yayımlanan *Fahrenheit 451* adlı eserinde anlatılan hikâyede, çoğu insan etkileşimli bir biçimde televizyon karşısında otururken, itfaiyeciler birtakım kitaplar bulur ve bunları yakarak imha ederler. George Orwell'in 1949 yılında yayımlanan *1984* adlı eserinde ise kitaplar yasaklanmış, televizyon da çift yönlü kullanılabilir bir hale gelmiştir. Böylece, hükümet de her istediğinde vatandaşlarını izleyebilmektedir. Halkı mevcut kavramlar hakkında düşünmekten, geçmişi hatırlamaktan ve geleceği düşünmekten alıkoyabilmek için, *1984*'deki adı geçen görsel medyanın dili büyük ölçüde kısıtlanmıştır. O dönemdeki rejimin projelerinden biri de resmî sözlüğün her baskısında biraz daha fazla sözcüğü ortadan kaldırarak dili sınırlandırmaktı.

Boş boş ekranlara bakmaktan kaçınılamaz belki ama başka yerlerde geliştirdiğimiz bir zihinsel zırhtan faydalanmadıkça, iki boyutlu dünyaya hapsedilmek insana pek de anlamlı gelmiyor doğrusu. Zira, günlük medyada yer alan sözcük ve cümleleri tekrar ettiğimizde, olaylara geniş bir çerçeveden bakma şansımızı yitirmiş oluyoruz. Böyle geniş bir çerçeveye ya da bakış açısına sahip olabilmek için de bol bol kitap okuyup, yeni kavramlar geliştirmeliyiz. Bu yüzden, derhâl odalarınızdaki o ekranlardan kurtulup kitap okumaya başlamalısınız. Orwell'in ve Bradbury'nin kitaplarındaki karakterler bunu yapamadılar ama biz hâlâ yapabiliriz.

Peki, ne okumalıyız? İyi yazılmış herhangi bir roman bile bizi belirsiz durumlarla karşılaşmaya hazırlar ve böylesi durumlarla karşı karşıya geldiğimizde de karşımızdakilerin niyetlerini anlayabilmek için düşünce yapımızı geliştirmemizi

sağlar. Örneğin Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'i veya Milan Kundera'nın *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* şu an için uygun olabilir. Sinclair Lewis'in *It Can't Happen Here* adlı romanı; belki o kadar da sanatsal bir eser değildir ama Philip Roth'un *The Plot Against America* size daha iyi gelebilir. Milyonlarca Amerikalı gencin okuduğu J.K. Rowling romanı *Harry Potter ve Ölüm Yadigârları* ise zulüm ve direnişle ilgili bir hesaplaşmadan bahseder. Eğer siz, arkadaşlarınız ya da çocuklarınız bunu ilk okuduğunuzda bu gözle bakmadıysanız, o halde bu kitabı alın ve bir kez daha okuyun.

Öte yandan, burada yapılan bazı tarihi ve siyasi tartışmaları ele alan metinlerden bazıları da şunlardır:

George Orwell, *Politika ve İngilizce*, 1946; Victor Klemperer, *Nasyonel Sosyalizmin Dili*, 1947; Hannah Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları*, 1951; Albert Camus, *Baş Kaldıran İnsan*, 1951; Czeslaw Milosz, *Tutsak Edilmiş Akıl*, 1953; Vaclav Havel, *Güçsüzlerin Gücü*, 1978; Leszek Kolakowski, *Muhafazakâr-Liberal Sosyalist Nasıl Olunur?*, 1978; Timothy Garton Ash, *The Uses of Adversity*, 1989; Tony Judt, *Sorumluluk Yükü*, 1998; Christopher Browning, *Ordinary Men*, 1992; ve Peter Pomerantsev, *Nothing Is True and Everything Is Possible*, 2014.

Bu arada Hıristiyanlar, her zaman revaçta olan kurucu nitelikteki dinî kitaplara dönüş yapabilirler. Sonuçta, İsa'nın dediği gibi: "Devenin iğne deliğinden geçmesi, insanoğlunun cennete girmesinden kolaydır." Ayrıca alçakgönüllülüğü de elden bırakmamalıyız. Ne demişler: "Kim kendini yüceltirse, o denli küçülür; ve kim alçakgönüllü davranırsa o denli yücelir." Tabii bütün bunları değerlendirirken, neyin gerçek, neyin yalan olduğunu da göz önünde bulundurmamızda yarar var: "Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak."*

* Yuhanna İncili, 8:22 . (y.n.)

10.

Gerçeklerden şaşmayın.

Gerçekleri terk etmek özgürlüğü terk etmek demektir. Eğer gerçek diye bir şey yoksa, o zaman hiç kimse hükümeti eleştiremez; çünkü bunu yapmak için bir temeli olamaz. Eğer hiçbir şey gerçek değilse her şey bir oyundur. En göz alıcı gösteriyi, cüzdanı en kabarık olanlar izlerler.

Görmek ya da duymak istediğinle, gerçekte olan arasındaki farktan vazgeçtiğinde, tiranlığa teslim olmuşsun demektir. Gerçeklikten vazgeçmek sana olağan ya da keyifli görünebilir ancak, seni bir birey olmaktan da çıkartır -bu yüzden, bireyselliğe dayanan bütün siyasi sistemler, önünde sonunda çökmeye mecbur kalır. Totaliter sistemleri inceleyen Victor Klemperer, burada da şahit olduğumuz gibi, gerçeğin dört biçimde yok olduğunu belirtmiştir.

İlk biçim, doğrulanabilir gerçeğe karşı sergilenen açık bir düşmanlıktır. Yani uydurulan birtakım yalanla dolanın tıpkı gerçekmiş gibi sunulmasıdır. Örneğin şimdiki başkanımız bunu sıkça ve hızlı bir tempoda yapmaktadır. Öyle ki, 2016'daki seçim kampanyasında yapılan bir çalışma, söylediklerinin yüzde yetmiş sekizinin doğru olmadığını göstermiştir. Bu oran, doğru iddiaları bile tümden kurguymuş ya da söyleyenin ağzından istemsizce kaçmış ifadelermiş gibi gösterecek kadar yüksektir. Kurgusal bir dünya oluşturulmaya başlandıkça gerçek dünya da küçük düşürülür.

İkinci biçim ise, adeta bir şaman büyüsü gibidir. Klemperer'in de dediği gibi, faşist stil "sonsuz tekrara" dayanır ve bu da kurgusallığı makul ve cezai olarak arzulanır hale getirmek için tasarlanmıştır. Örneğin "Yalancı Ted" ya da "Sahtekâr Hillary" gibi lakapların sistematik bir biçimde kullanılması, başkanın kişiliğine çok daha uygun bazı karakter özelliklerini alt üst etmiştir. Aynı şekilde, başkanın Twitter'da durmadan tekrar ettiği paylaşımlar da insanları aynı şeyi dile getiren

basmakalıp tiplere dönüştürmüştür. Yani mitinglerde tekrar ettiği "O duvarı öreceğiz" ve "Onu içeri tıktıracağız" gibi ifadeler, kendisinin belli bir planı olduğunu göstermese de, rakibi ile kendi taraftarlarının arasında muazzam bir bağ oluşturuyordu.

Bir sonraki biçim, büyülü düşünce ya da çelişkinin açıkça kucaklanması olarak açıklanabilir. Başkanın seçim kampanyalarında herkesin vergilerinin azaltılacağından, ulusal borçların kapatılacağından ve sosyal politikalarla, ulusal savunmaya harcanan paranın arttırılacağından bahsediliyordu. Ancak bu vaatler birbiriyle çelişen şeylerdi. Bu tıpkı bir çiftçinin kümesinden aldığı bir yumurtayı pişirip karısına yedirdikten sonra yeniden haşlayarak çocuklarına ikram etmesinin ardından, aynı yumurtayı sapasağlam bir şekilde kümese geri götürüp içinden civciv çıkmasını beklemesine benzemektedir.

Bu radikal örneğin doğruluğunu kabul etmek demek, mantıktan açık bir biçimde uzaklaşmış olmak demektir. Klemperer'in 1933'te büyülü düşünce meselesi üzerinden Almanya'daki arkadaşlarını kaybetme konusundaki açıklamaları, bugün oldukça ürkütücü görünmektedir. Zamanında, eski öğrencilerinden biri ona yalvararak, "Kendinizi hislerinize bırakın, böylece şu anda sizi rahatsız eden şeyleri düşünmeyi bir kenara bırakıp, sürekli olarak *Führer*'in büyüklüğüne odaklanırsınız," demişti. Savaş ve soykırım sona erip de Almanya savaşı kaybettiği zaman yani bundan on iki yıl sonra bile, bacaklarını kaybeden bir asker Klemperer'e Hitler'in hiç yalan söylemediğini ve hâlâ ona inandığını itiraf etmişti.

En son biçim ise, yanlış yönlendirilmiş inançtır. Bu da tıpkı, başkanın, "Ben bu meseleyi tek başıma çözerim" ya da "Ben sizi temsil ediyorum" demesi gibi birtakım kendini tanımlayan ifadeler içerir. Çünkü inanç bu şekilde gökten yere inince, kişisel izlenimlerimizin ve tecrübelerimizin o küçücük

gerçeklerine en ufak bir yer bile bırakmaz. Klemperer'i dehşete düşüren şey de, bu bağlantının kalıcı görünmesiydi. Şayet gerçek, olgusal olmaktan çok muğlak bir hale gelmişse, kanıtın artık gerçekle bir ilgisi kalmamış demektir. Savaşın sonunda işçilerden biri Klemperer'e, "Anlamanıza gerek yok, ama inanmalısınız. Ben *Führer*'e inanıyorum," demişti.

1930'lu yıllarda, Romanya'nın ünlü oyun yazarlarından Eugene Ionesco, bir arkadaşının daha faşist söylemler içine çekilerek yazılarında sıkça faşizmin diline kaydığını görmüştü. Bu deneyim onun 1959 yılında yazmış olduğu *Gergedanlar* adlı absürt eserinin temelini oluşturmuştu. Bu eserde, propagandaların tuzağına düşen insanların dev, boynuzlu bir canavara dönüşmeleri anlatılıyordu. Ionesco, kişisel deneyimlerinden birinde şöyle diyordu:

> *Üniversite profesörleri, öğrenciler, aydınlar, birbiri ardına birer Nazi'ye dönüşüyor ve birer Demir Muhafız haline geliyorlardı. Başlangıçta, elbette ki bunlardan hiçbirisi Nazi falan değildi. Bizden on beş kadar arkadaşla bir araya gelecek ve aramızda konuşup tartışarak onların iddialarına karşı cevaplar arayacaktık. Ama bu hiç de kolay değildi... Zaman zaman, aramızdan biri çıkıp: "Elbette onlarla aynı fikirde değilim, ama yine de bazı belli başlı konularda, mesela, Yahudilerle ilgili..." gibi şeyler söyleyebiliyordu ve bu da bazı şeylerin göstergesiydi. Üç hafta sonra da, bunu söyleyen kişi apaçık bir Nazi'ye dönüşüyordu. O da bu mekanizmaya kendini kaptırıyor ve her şeyi kabullenerek bir boynuzlu haline geliyordu. Bu tartışmanın sonlarına doğru, direnen yalnızca üç ya da dört kişi kalmıştık.*

Burada Ionesco'nun amacı, bize bu propagandaların tuhaflığını gösterebilmekti, ama aynı zamanda bunların bize ne kadar normal göründüğünü de anlatıyordu. Gergedanlar vasıtasıyla insanları şaşırtarak, etraflarında olup bitenlere karşı daha duyarlı olmalarını sağlamaya çalışıyordu.

Artık bu gergedanlar, bizim nörolojik savanalarımızda koşturuyorlar. Bu nedenle de şimdi, kendimizi post-gerçeklik olarak adlandırdığımız bir şeyle fazlasıyla ilgilenirken buluyoruz. Öte yandan, günlük gerçeklere tepeden bakmaya ve inşa etmiş olduğumuz bu alternatif gerçekliklerin de yeni veya post-modern bir şey olduklarını düşünüyoruz. Yine de, George Orwell'in bundan yetmiş yıl kadar önce oluşturduğu "aynı anda iki zıt fikre inanma" kavramında gözden kaçırmış olduğu küçük bir şey vardı. Bu felsefede, post-gerçeklik olarak tanımlanan kavramlar aracılığıyla faşist tutumlar adeta bir doğruya dönüştürülmüştür -işte bu yüzden de gerçek dünyamızdaki hiçbir şey ne Klemperer'i ne de Ionesco'yu korkutamaz.

Faşistler, günlük varoluşun küçük gerçeklerini hor görmelerine rağmen, yeni bir dinmiş gibi empoze edilen sloganlara bayılıyor ve tarih ya da gazetecilik adına yaratıcı masallar uydurmayı tercih ediyorlardı. O zamanlar radyo denen yeni bir medyayı kullanarak, insanlar daha gerçekleri anlama fırsatı bile bulamadan, onların duygularını kabartan propaganda örnekleri sergiliyorlardı. Günümüzde de, tıpkı eskiden olduğu gibi, pek çok kişi, hepimizin bildiği dünya gerçekleri ile hatalı bir liderin inancını birbirine karıştırıyor.

Post-gerçeklik pro-faşizmdir.

11.

Araştırın.

Kendiniz için bir şeyler düşünün. Uzun makalelere daha fazla zaman ayırın. Basılı medyaya abone olarak araştırmacı gazeteciliğe destek verin. İnternetteki birtakım bilgilerin size zarar verebileceğinin farkına varın. Propaganda kampanyalarını inceleyen siteler hakkında (bazıları dış kaynaklı olabilir) bilgi edinin. Başkalarıyla kurduğunuz iletişimin sorumluluğunu üstlenin.

"Gerçek nedir?" Bazen insanlar hiçbir şey yapmak istemediklerinde bu soruyu sorarlar. Kendi vatandaşlarımızla birlikte kayıtsızlık bataklığına düşerken bile kapsamlı bir kinizm içinde olmak bizi hep daha havalı ve farklı hissettirir. Sizi bir birey yapan kendi kabiliyetinizse, bizi bir toplum yapan da ortak doğrularımızdır. Araştıran bir birey, inşa eden bir vatandaştır. Araştıran insanlardan hoşlanmayan bir lider potansiyel bir tirandır.

Mitinglerinde Başkan, Rusya mahreçli bir propaganda sonucu, Amerikan "medyasının inanılmaz derecede aldatıcı" olduğunu iddia etmişti. Birçok basın çalışanının mitinglerine katılmasını yasaklamış, halkta gazetecilere karşı bir nefret uyandırabilmek için de düzenli bir biçimde elinden geleni yapmıştı. Otoriter rejimlerdeki diğer liderler gibi o da eleştirileri önleyecek kanunlara başvurarak, ifade özgürlüğünü sınırlamayı vaat etmişti. Tıpkı Hitler'in yaptığı gibi, *yalan* sözcüğünü kendisinin hoşlanmadığı doğrular için kullanmış ve gazeteciliği de halka kendi aleyhindeki kampanyalar olarak göstermişti. Başkanın internetle arası iyiydi ve bu sayede yanıltıcı bilgi kaynaklarını milyonlarca insana aktarabiliyordu.

1971 yılında Birleşik Devletler'de Vietnam Savaşı hakkında uydurulan yalanlar, siyaset teorisyeni Hannah Arendt, özgür bir toplumda gerçeğin yalancılığın üstesinden gelebilmesi için gerçeğin gücüne bağlı kalınması gerektiğini öğretti. Arendt şöyle diyordu: "Normal şartlar altında, yalancı gerçeğe yenik düşer, çünkü başka hiçbir şey gerçeğin yerini tutamaz. Tecrü-

beli bir yalancının ortaya atacağı iddia ne kadar büyük olursa olsun hatta bunun için bilgisayar desteği bile almış olabilir, hiçbir yalan gerçeği örtbas edebilecek kadar büyük olamaz." Ancak bilgisayar konusundaki bu iddialar artık doğru değildir. 2016'daki başkanlık seçimlerinde, internetin o iki boyutlu dünyası, yaşadığımız bu üç boyutlu dünyadan daha önemli bir hale gelmişti. Kampanya sırasında kapı kapı dolaşan propagandacılar, Amerikan vatandaşlarına, siyasi görüşlerini Facebook hesaplarında paylaşmak yerine, karşılarındaki kanlı canlı insanlarla tartışmaları gerektiğini hatırlatmış ve onları şaşkınlığa düşürmüştü. Bu arada, iki boyutlu internet dünyasındaki manipülasyonlar sayesinde gün ışığına çıkmamış yeni ortaklıklar ve farklı görüşlerdeki gruplardan meydana gelen yeni oluşumlar doğmuştu. (Ve evet, internette birtakım komplolar da vardı tabii: Komploların peşine düşmek sizi internete bağlı tutuyordu.)

Haberlerin kağıda dökülmesi ve aklımıza kazınabilmesi için basındaki gazetecilere ihtiyacımız vardır. Örneğin bir başkan, kadınların "evlerine" ait olduklarını, hamileliğin "sakıncalı" bir durum olduğunu, annelerin çalışma hayatına "yüzde yüz" oranında katılamadığını, kürtaj yaptıran kadınların cezalandırılması gerektiğini söyler, kadınlara "pasaklılar" "domuzlar" ya da "köpekler" diye hitap eder ve onlara karşı yapılan cinsel saldırılara müsamaha gösterirse, bu ne anlama gelir? Ya da başkana ait firmalardan altısının iflas etmiş olması veya Rusya ile Kazakistan'daki kuruluşların, başkana ait işletmelere nereden geldiği belli olmayan bir nakit akışı sağlaması ne gibi anlamlar taşımaktadır? Bunları çeşitli medya araçlarından öğrenebiliriz. Ancak bütün bunları ekranlardan takip ettiğimizde, bir gösterinin içine çekilme eğilimine gireriz. Öğrendiğimiz her skandal, bir sonrakini duyabilmemiz

için iştahımızı kabartır. Bilinçaltımızda gerçek hayat yerine bir Reality Show programı izlediğimizi kabul ettiğimiz için aslında hiçbir imgenin başkana siyasi bir zararı dokunamıyor. Reality Showların her bir bölümü, bir öncekinden daha dramatik olmak zorundadır. Eğer bir videoda başkanı, Vladimir Putin'in alkışlarına eşlik ederek Kazaska* yaparken görmüşsek, pekâlâ başkandan üstünde ayı köstümü ile ağzında ruble tutmasını da bekleriz.

Daha iyi matbu gazeteciler ise farklı şekillerde izole edilmiş bazı bilgi parçalarını bizimle paylaşarak bunların hem kendimiz hem de ülkemiz için ne anlama geldiklerini anlamamızı sağlarlar. Fakat bu makalelerin tekrar tekrar araştırılarak, yeniden yayımlanabilmesi için hem çok emek, hem çok zaman, hem de çok para harcanması gerekir. Ana akım bir medya kanalını hor görmeden önce, onun halen yaygın olup olmadığından emin olmalısınız. Yaygın ve kolay olan ana akımlarla dalga geçilir ama gerçek gazetecilik her zaman zor ve streslidir. Bu yüzden, oturup kendi kendinize iş ve gerçek hayata dair düzgün bir makale yazmayı deneyin. Bunun için dar zamanlı ve hataya yer bırakmayacak bir program çerçevesinde seyahatlere çıkmanız, karşılıklı görüşmeler yapmanız, kaynaklarla ilişki kurmanız, yazılı raporları incelemeniz, üzerinde çalıştığınız kavramları doğrulamanız, taslaklar oluşturmanız ve bu taslaklarda değişiklikler yapmanız lazımdır. Eğer bunları yapmaktan hoşlanacak olursanız, kendinize bir blog açın. Bu arada, bu işten ekmek yiyen insanları övmeyi de ihmal etmeyin. Diğer meslek adamları gibi gazeteciler de kusursuz değillerdir. Ancak, gazetecilik etiğine bağlı çalışanlarla, bu etiğe uymayanların yaptıkları işler tamamen farklı niteliklerdedir.

---

* Bir Kafkas halk dansı. (y.n.)

Eve gelen bir tesisatçıya ya da bir teknisyene ödeme yapmak bize normal gelse de, haberleri izlemek için para harcamak istemeyiz. Şayet tesisatçıya ya da tamirciye para vermemişsek, su içmeyi veya araba kullanmayı da bekleyemeyiz. İyi de, o zaman neden siyasi görüşlerimizin oluşturulabilmesi için hiç yatırım yapmıyoruz? Sonuçta ne ödersek onu alırız.

Gerçeğin peşine düşecek olursak, internet bunları yayabilmemiz için bize olağanüstü bir güç sağlayacaktır. Burada adı geçen yazarların hiçbirisinin böyle bir avantajları olmamıştı. Bu kitaptaki epigrafın sahibi olan ünlü Polonyalı filozof ve tarihçi Leszek Kołakowski, komünist rejim aleyhinde konuştuğu için Varşova Üniversitesi'ndeki kürsüsünden oldu ve kitapları basılmadı. Bu kitapta yer alan ilk alıntı, o dönemki kanlı Nazi rejiminden kurtulmayı başaran Hannah Arendt'e ait, *Biz Mülteciler* adlı bir kitapçıktan aktarılmıştır. Bugün bile hayranlıkla anılan Victor Klemperer'in başarısının nedeni ise Nazi yönetimi altında yaşarken tuttuğu bir günlüktür. Bu, onu ayakta tutmuştu: "Günlüğüm benim tek denge unsurumdu. O olmasaydı şimdiye dek binlerce kez ölürdüm." 1970'li yıllardaki komünizm karşıtı düşünürlerin en önemlilerinden olan Vaclav Havel, en tanınmış eseri *Güçsüzlerin Gücü*'nü komünist Çekoslovak gizli polislerinin kendisini sorgulamasından kısa bir süre sonra ölen bir felsefeciye ithaf etmişti. Komünist Çekoslovakya'da yasa dışı yollarla dağıtılan bu kitapçıktan az sayıda basılmıştı ve karşıt görüşlü Ruslarla Doğu Avrupalılar, bu gibi girişimleri "samizdat" (Sovyet bloğu ülkelerinde yazılmış kaçak yayınlar ve bu yayınların illegal yollarla dağıtılması) olarak adlandırıyorlardı.

"Eğer sistemin temel direği yaşayan bir yalansa," diye yazmıştı Havel, "bu sistemi tehdit eden şeyin gerçekler olması

hiç de şaşırtıcı değildir." İçinde bulunduğumuz internet çağında, hepimiz birer yayıncı olduğumuz için, her birimiz toplumsal gerçeği gözeterek, üzerimize düşen tüm sorumluluğu almalıyız. Şayet gerçekleri bulmak konusunda kararlıysak, her birimiz internetin işleyişinde küçük çaplı devrimler gerçekleştirebiliriz. Örneğin elde ettiğiniz bilgileri sırf kendinizi tatmin etmek için doğrulamışsanız, başkalarıyla yalan haberler paylaşmazsınız. Bir nedenle güvendiğiniz muhabirleri takip ediyorsanız, bunlardan öğrendiklerinizi başkalarına da aktarırsınız. Yalnızca gazetecilik kurallarına uyan insanların yazdıklarını retweet ediyorsanız, beyninizin robotlarla ve trollerle etkileşime girme olasılığı azalmış demektir.

Yalan yanlış haberler verdiğimiz zaman, bunun zihinleri nasıl zedelediğini görmeyiz, ama bu onlara zarar vermediğimiz anlamına da gelmez. Bir araba kullandığınızı düşünün. Diğer sürücüyü göremesek de arabamızı onun arabasının üzerine sürmemeyi bilebiliyoruz. Çünkü bunu yaptığımız takdirde, her ikimizin de zarar göreceğinin farkındayız. Her gün karşımızdakinin kim olduğunu bilmeden, onu korumaya devam ediyoruz. Aynı şekilde, bilgisayar ekranının karşısında oturan insanı göremeyebiliriz ama onun orada okuduklarından biz de kendimizce sorumlu sayılırız. Sanal ortamda bulunan hiç görmediğimiz insanlara şiddet uygulamaktan kaçındığımızda, diğer insanlar da aynı şeyi yapmayı öğrenecektir. Ve belki, internet trafiğimiz de büyük, kanlı bir kazaya benzemekten kurtulacaktır.

12.

Karşınızdakilerle göz teması kurun ve sohbet edin.

Bu bir sadece nezaket işi değildir. Aynı zamanda, toplum içinde yaşayan, sorumluluk sahibi bir birey ve bir vatandaş olmanın gereğidir. Etrafınızla olan bağınızı korumanın, sosyal bariyerleri yıkmanın ve kime güvenip kime güvenmeyeceğinizi anlamanın bir yoludur. Şayet, insanların kötü taraflarının açığa vurulduğu bir döneme girecek olursak, psikolojinizin nasıl göründüğünü bilmek isteyeceksiniz.

Yirminci yüzyıl boyunca, çeşitli zamanlarda ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde tiranlıklar kurulmuş, fakat bütün kurbanların anıları tek bir ortak noktada birleşmişti. İster 1920'lerin Faşist İtalya'sında veya 1930'ların Nazi Almanya'sında yaşayanlar, ister Sovyetler Birliğinde ortaya çıkan 1937-38 yıllarındaki Büyük Terör olaylarına tanık olanlar ya da 1940'lı ve 50'li yıllarda Doğu Avrupa'daki komünist rejimin uyguladığı o korkunç baskılardan korkarak yaşamak zorunda kalan insanların hepsi de sonunda yalnızca komşularının onlara nasıl davrandıklarını hatırladılar. Bir gülümseme, bir tokalaşma ya da herhangi bir selamlaşma biçimi -normal şartlarda sıradan bir hareket- bile büyük bir öneme sahipti. Sokakta karşılaşan dostlar, iş arkadaşları veya tanıdıklar başka tarafa baktıkları zaman, yaşanılan korku daha da büyüyordu. Bugün ya da yarın, Birleşik Devletler'de kimlerin kendilerini tehdit altında hissedeceklerini asla bilemezsiniz. Fakat kimseyi ötekileştirmeden herkese olumlu yaklaşırsanız, bazı insanların kendilerini daha iyi hissedeceklerinden emin olabilirsiniz.

En tehlikeli zamanlarda, kaçmayı ve hayatta kalmayı başaracak olanlar, genelde kime güvenebileceklerini bilirler. Eski dostlara sahip olmak son sığınak politikasıdır. Yeni arkadaşlar edinmek ise, değişime doğru atılacak ilk adımdır.

13.

Somut politikalar uygulayın.

Hegemonya, sizin koltuğunuzda gevşeyip ekran başında aptallaşmanızdan yanadır. Dışarı çıkın. Bilmediğiniz yerlere gidip, tanımadığınız insanlarla konuşun. Yeni arkadaşlıklar kurarak onlarla görüşmeyi sürdürün.

Direnişin başarılı olabilmesi için aşılması gereken iki sınır vardır. Birincisi, değişim hakkındaki fikirlerin, çeşitli çevrelerden gelen ve her konuda uzlaşmayan kişilerin ilgisini çekmesi gerektiğidir. İkincisi, insanların kendi evleri dışında, daha önceden tanımadıkları insanların arasına girmek zorunda olmalarıdır. Sosyal medyadan da protestolar düzenlenebilir ama hiçbirisi sokaklardakiler kadar etkili olamaz. Tiranlar eylemlerine üç boyutlu dünyadan herhangi bir yanıt alamazlarsa yaptıkları hiçbir şey değişmeyecektir.

Komünizme direnişin en başarılı örneklerinden birisi de, 1980-81 yıllarında yaşanan Polonya Dayanışma Hareketi'ydi. Bu dayanışma sırasında işçiler, meslek erbapları, Roma Katolik Kilisesi mensupları ve diğer sivil gruplar sıkı bir koalisyon oluşturmuşlar ve liderler de bu olaydan büyük dersler çıkartmışlardı. 1968 rejimi, işçileri protestocu öğrencilere karşı harekete geçirmişti. 1970'de Baltık kıyılarındaki Gdansk'ta başlatılan grev kanlı bir biçimde bastırıldığında, ayrıştırılmış hissetme sırası işçilere gelmişti. Ancak, 1976 yılında birtakım aydınla meslek sahibi, hükümetin ezdiği bu işçilere yardımcı olacak bir grup kurdular. İşçiler arasında güven sağlamayı başaran bu grup; başka türlü bir araya gelmeyecek insanlardan, yani; sağcılardan, solculardan, dincilerden ve ateistlerden oluşuyordu.

Baltık denizi kıyısında çalışan Polonyalı işçilerin, 1980 yılında yeniden greve gitmeleri üzerine, hukukçular, eğitimci-

ler ve işçilerin davalarını çözmelerine yardımcı olmak isteyen diğer kişiler de bu gruba dâhil oldular. Bunun sonuncunda, bağımsız bir işçi sendikası kuruldu ve hükümetin insan haklarını gözetmesi konusunda garanti sağlanmış oldu. Bu dayanışmanın (Solidarity) yasal kabul edildiği on sekiz aylık bir süre boyunca, on milyon insan aynı davanın peşinden koştu; grevler, gösteriler ve yürüyüşler arasında sayısız yeni dostluklar kuruldu. Derken, Polonya komünist rejimi 1981'de sıkıyönetim ilan ederek, bu harekete bir son verdi. Ancak bundan tam sekiz yıl sonra 1989'da, ortak görüşmelere ihtiyaç duyan komünistler, yeniden işçilerle dayanışma içine girmek zorunda kaldılar. Bunun üzerine, işçi sendikası seçim yapılmasında ısrar etti ve bu sefer seçimi kazandı. Bu, Polonya'daki, Doğu Avrupa'daki ve Sovyetler Birliği'ndeki komünist rejimin sona erdirilmesinin başlangıcıydı.

Kamuoyuna dâhil olma seçeneği, özel bir yaşam alanını sağlayabilme yeteneğine bağlıdır. Biz ancak, görünür ya da görünmez olduğumuz anları kendimiz belirleyebildiğimiz zaman özgür olabiliriz.

14.

Özel hayatınız olsun.

Kötü niyetli, çirkin yöneticiler, sizin hakkınızda bildikleri şeyleri sizi boyun eğmeye zorlamak için kullanacaklardır. Bilgisayarınızdaki zararlı paylaşımları düzenli bir biçimde temizlemeyi ihmal etmeyin. E-postaların havaya yazıldıklarını ve bir 'bulutta' saklandıklarını aklınızdan çıkartmayın. Farklı internet ortamlarına girmeyi, hatta interneti daha az kullanmayı deneyin. Kişisel paylaşımlarınızı kendiniz yapın. Aynı sebeple, yasal bir sorun yaşadığınızda da bunu kendiniz çözün. Tiranlar, sizi asabilecekleri bir kanca ararlar. Bu kancaları onlara vermemeye çalışın.

Büyük siyasi düşünür Hannah Arendt'in *totaliterlik*ten kast ettiği şey, çok güçlü bir devlet oluşturulması değil, özel ve kamusal yaşam arasındaki farkın ortadan kaldırılmasıydı. Bizler, ancak diğer insanların bizim hakkımızda neler bileceklerini ve bunları nerelerden öğrenebileceklerini kontrol edebildiğimiz zaman özgür olabiliriz. 2016 kampanyası süresince, elektronik gizlilik ihlalini normal kabul ederek, fark etmeden totaliterliğe doğru bir adım atmış olduk. İster Amerikan veya Rus istihbarat ajansları tarafından, isterse herhangi bir kurum tarafından yapılsın, kişisel iletişimlerin çalınması, tartışılması veya yayınlanması kişisel hak ve özgürlüklerimizi temelinden zedeler. Eğer paylaşımlarımızı kimin ve ne zaman okuyacağına karar veremezsek, bugün için de gelecek için de herhangi bir plan yapamayız. Gizliliğinizi ihlal edebilen kişiler, sizi küçük düşürebilir ve kasten ilişkilerinizi bozabilir. Hiç kimsenin (belki bir tiran dışında), düşmanca talimatlara maruz kaldıktan sonra ayakta kalabilen bir özel hayatı olamaz.

2016 yılı başkanlık seçimlerine ait süreli e-postalar da güçlü bir dezenformasyon biçimiydi. Tek bir durum için yazılmış olan sözcükler, yalnızca bu bağlamda kullanıldığında bir anlam taşır. Onları bu tarihi anlarından koparıp da, başka bir eylem içine taşıdığımızda büyük bir sahteciliğe düşmüş oluyorduk. Daha da kötüsü, bunları haber olarak değerlendiren medya kuruluşları da kendi misyonlarına ihanet etmiş oluyorlardı. O günlerde, yalnızca birkaç gazeteci bunların neden

yazıldıklarını ya da söylendiklerini açıklamak için çaba gösterdi. Bu arada, haber yerine gizlilik ihlallerinin peşine düşen medya kuruluşları da dikkatlerinin dağıtılmasına ve güncel olaylardan uzaklaştırılmalarına izin vermiş oldular. Medya organlarımız, genelde, bazı temel hakların ihlal edildiğini bildirmek yerine, başkalarının işlerine burnumuzu sokmamıza müsamaha gösterdiler.

Arendt, gizli şeylere karşı duyduğumuz iştahın, tehlikeli şekilde siyasi olduğunu düşünüyordu. Totaliterlik, özel ve kamu arasındaki farkları ortadan kaldırırken, sadece bireylerin özgürlüğünü ellerinden almış olmakla kalmaz, aynı zamanda bütün toplumu normal siyasetten uzaklaştırarak komplo teorilerinin içine iter. Gerçekleri tanımlamak veya yorumlamak yerine, her şeyi, bizi baştan çıkartan gizli gerçekler ve karanlık komplo teorileriyle bağdaştırmayı yeğleriz. Bu e-posta bombardımanları bize, bu mekanizmanın her hâlükârda işlediğini göstermiştir. Bir zamanlar gizli olan şeylerin açığa çıkartılması, hikâyenin kendisini oluşturmaktadır. (Haber camiasındakilerin moda ya da spor muhabirlerinden daha da beter oluşları bir hayli dikkat çekicidir. Moda muhabirleri, modellerin soyunma odasında kıyafet değiştirdiklerini ya da spor muhabirleri, atletlerin soyunma odalarında duş aldıklarını bilirler. Fakat bunların hiçbirisi, özel konuların kendi yapacakları haberlerin önüne geçmesine izin vermezler.)

Tiranlar ve onların ajanları tarafından belirlenen zamanlarda, birtakım alakasız konulara karşı özel bir ilgi duymakla, siyasi düzenimizin yıkılmasında rol oynamış oluruz. Bu gibi durumlarda, hiç şüphesiz diğer insanlarla aynı fikirde olmaktan başka bir şey yapmadığımızı zannederiz. Aslında bu doğrudur. Arendt, bunu toplumun bir "serseri güruhuna" dönüştürülmesi olarak tanımlamıştı. Bilgisayarlarımızı güvenlik altına alarak, bu meseleyi bireysel olarak çözmeye

çalışabiliriz; öte yandan buna kitlesel bir çözüm de getirmemiz mümkündür. Örneğin insan hakları ile ilgili organizasyonlara katılabiliriz.

15.

Hayırlı işlere katkıda bulunun.

Siyasi olsun ya da olmasın, kendi bakış açınızı yansıtan çeşitli organizasyonlarda yer alın. Bir ya da iki hayır kurumu belirleyerek, onlara düzenli bağışlarda bulunun. İşte o zaman, sivil toplumu destekleyecek ve başkalarının da iyilik yapmasını sağlayacak özgür bir seçim yapmış olursunuz.

Olayların gidişatı nasıl olursa olsun, başkalarının iyilik yapmasına yardımcı olabildiğinizi bilmek, tatmin edici bir duygudur. Aslında çoğumuz, bir önceki başkanın dediği gibi "binlerce ışık noktası" oluşturarak, dünya kadar hayır kurumuna bağış yapabiliriz ve bu ışıklar da tıpkı kararan bir gökte parlayan yıldızlar kadar hoş görünür.

Amerikalılar, genellikle özgürlüğü yalnız bir bireyle güçlü bir hükümet arasındaki çekişme olarak algılarlar. Sonuç olarak, bireylerin yetkilerinin arttırılmasını ve hükümetin de bizden uzak tutulmasını isteriz. Bunların hepsi de iyi, hoş. Ancak, özgürlüğün bir unsuru iştirakçilerin seçimiyken, bu özgürlüğün savunması da grupların üyelerini ayakta tutmaya yönelik faaliyetleridir. İşte biz de bu yüzden hem kendimizin, hem arkadaşlarımızın, hem de ailemizin ilgisini çekecek birtakım faaliyetlere katılmak zorundayız. Açıkçası, bunların hiçbirisinin siyasi olmasına da gerek yoktur. Mesela, muhalif Çekoslovak düşünür Vaclav Havel, iyi bir bira mayalamayı örnek vermiştir.

Bir yere kadar, içinde bulunduğumuz bu faaliyetlerle gururlanır, bu vesile ile bizim gibi iyiliksever insanlarla tanışır ve bu şekilde de kendimize göre bir sivil toplum oluştururuz. Paylaştığımız girişimler sayesinde, kısıtlı arkadaş çevremizin dışındaki insanlara da güvenebileceğimizi öğreniriz. Bu da, bize bir şeyler katabilecek yönetimlerin varlığını kabul etmemize yardımcı olur. Güven ve öğrenme kapasitesi, hayatı daha az karmaşık ya da gizemliymiş gibi gösterebilir, demokratik siyaseti de daha makul ve cazip hale getirebilir.

Doğu Avrupa'nın antikomünist muhalifleri, bizimkinden çok daha ölçüsüz bir durumla yüzleşerek, sivil toplumun politik değilmiş gibi görünen faaliyetlerini ifade özgürlüğü ve bu özgürlüğün teminatı kabul ettiler. Haklıydılar da. Zira yirminci yüzyıldaki belli başlı bütün özgürlük düşmanları, sivil örgütlere, hayır kurumlarına ya da bu gibi kuruluşlara karşıydılar. Komünistler ise bütün bu kuruluşların resmen tescil ettirilerek, birer kontrol mekanizması haline gelmelerini istiyordu. Öte yandan, faşistler, bütün beşeri faaliyetlerin bir parti-devletine tabi oldukları uygun bir yer edinmiş olduğu kendi "şirketçi" sistemlerini oluşturmuşlardı. Günümüzün otoriter toplumları da (Hindistan, Türkiye, Rusya) bu gibi serbest derneklerin ya da sivil toplum kuruluşlarının oluşturulması fikrinden büyük bir rahatsızlık duyuyorlar.

16.

Diğer ülkelerdeki akranlarınızdan birşeyler öğrenin.

Yurtdışındaki arkadaşlıklarınızı sürdürün ya da başka ülkelerden yeni arkadaşlar edinin. Birleşik Devletler'deki mevcut zorluklar daha büyük bir akımın unsurlarıdır. Ve hiçbir ülke bunu tek başına çözemez. Mutlaka sizin de ailenizin de pasaportları olsun.

Başkan seçilmeden bir önceki yıl, Amerikan basını onun seçim kampanyaları hakkında sık sık yanılgıya düşmüştü. Hatta bu gazetecilerden biri, engel üstüne engel aşan, zafer üstüne zafer kazanan bu adamın, bir sonraki adımda duvara toslayacağını ve şu veya bu bir Amerikan kurumu tarafından durdurulacağını öngörmüştü. Öte yandan, Doğu Avrupalılardan ve Doğu Avrupa'da eğitim görenlerden oluşan bir grup gözlemci de farklı bir görüşü savunmaktaydı. Onlara göre, başkanın seçim kampanyasında değişik bir şey yoktu ve sonucu da hiç sürpriz olmayacaktı. Ancak Orta Batı Amerika'daki havayı iyi koklayan Ukraynalı ve Rus gazeteciler, kendi ülkelerindeki politikaya alışmış olan Amerikalı anketçilerden çok daha gerçekçi şeyler söylemişlerdi.

Ukraynalılara göre Amerikalılar siber savaşlara ve uydurma haberlere tepki vermekte son derece yavaştılar. 2013 yılında, Rus propadandaları Ukrayna'yı hedef gösterdiğinde hem Ukraynalı gazeteciler hem de diğerleri, anında ve kararlı tepkilerini ortaya koymuş, yeri geldiğinde de bu yalan haberlerle dalga geçmişlerdi. Rusya, Ukrayna'ya karşı kullandığı bu tekniklerin aynısını, daha sonra da - bir yandan da Ukrayna'ya saldırırken - Amerika'ya karşı kullandı. 2014'de Rus medyası, Ukrayna birliklerinin küçük bir çocuğu çarmıha gerdiğini iddia ettiğinde, Ukraynalıların tepkisi çabuk ve sert olmuştu (en azından Ukrayna sınırları içinde). 2016 yılında Rus medyası ortaya bir haber atarak, Hillary Clinton'un hasta olduğunu, çünkü gönderdiği e-postalardan birinde "karar vermekte

güçlük çektiğinden" (ki bu bir hastalık değildir) bahsettiğini ileri sürmüştü. Öyle ki, bu haber bir anda tüm Amerika'ya yayıldı. Ancak sonuçta, Ukraynalılar kazanırken, Amerikalılar kaybetti. Yani Rusya'nın komşuları, Rusya'nın istediği rejimi benimsemezken, onların tercih ettikleri aday, Birleşik Devletler'de bir zafer kazandı. Bu bizi biraz duraklatmalı. Bir zamanlar batıdan doğuya doğru ilerleyen tarih, artık doğudan batıya doğru ilerliyormuş gibi görünüyor. Burada olan her şey, artık ilk önce orada oluyormuş gibi gözüküyor.

Amerikalıların pek çoğunun bir pasaportunun olmaması, şimdiye kadar Amerikan demokrasisi açısından herhangi bir sorun teşkil etmiyordu. Hatta Amerikalılar, hiçbir seyahat belgesine ihtiyaç duymadıklarını bile söylerler, çünkü onlar Amerika'daki özgürlükleri koruyabilmek için orada ölmeye bile razıdırlar. Bunlar güzel sözler tabii, ama burada önemli bir noktayı kaçırıyorlar. Bu uzun bir mücadele olacak. Bunun için bir fedakârlık gerekse bile, öncelikle çevremizdeki dünyaya karşı sürekli bir ilgi içinde olmalıyız. Böylece, neye direndiğimizi ve bunu en iyi nasıl yapabileceğimizi biliriz. Kısacası, pasaport sahibi olmak, bir teslimiyet belirtisi değildir. Tam tersine, pasaport sahibi olmak, bizi özgürleştirerek, yeni deneyimler edinmemize olanak verir. Bazen de bize, diğer insanların bizden ne kadar akıllı olduklarını ve benzer problemlere ne gibi tepkiler verdiklerini gösterir. Geçen yılda ya da daha öncesinde yaşananlar, dünyanın her yerinde aynı olduğu için, gözlemlemeye ve dinlemeye devam etmeliyiz.

17.

Sakıncalı sözcüklere dikkat edin.

Aşırılık ve *terörizm* sözcüklerini kullanırken dikkatli olun. *Acil durum* ve *istisna* kavramlarının farkına varın. Vatanseverlik içeren sözcüklerin aldatıcı bir biçimde kullanılmalarına ses çıkartın.

Nazilerin en zekisi olan hukuk teorisyeni Carl Schmitt, faşist yönetimlerin özünü açık bir dille anlatmıştı. Schmitt ifadelerinde, tüm kuralları yıkmanın yolunun, istisna fikrine odaklanmaktan geçtiğini söyler. Bir Nazi lideri, içinde bulunduğumuz anın istisnai olduğunu ve bu istisnai durumunun da sürekli bir acil duruma dönüştüğü konusundaki genel bir inancı destekleyerek, muhaliflerine karşı çıkmaktaydı. Vatandaşlar da sahte güvenlik uğruna gerçek özgürlüklerini pazara çıkartıyorlardı.

Bugün siyasetçiler terörizmden bahsettiklerinde, elbette ki gerçek bir tehlike söz konusudur. Ancak bizleri, güvenlik uğruna özgürlüklerimizden vazgeçmeye çağırdıklarında, hepimiz tetikte olmalıyız. Çünkü bu ikisi arasında bir takas yapılması gerekmez. Bazen bunu yaparız ama her zaman olmasa da birini kazandığımızda, diğerini kaybederiz. Size, özgürlüğünüz için güvenliğinizden vazgeçmeniz gerektiğini söyleyenler, aslında her ikisini de reddetmenizi bekliyordur.

Daha güvende olmadan da özgürlüğünüzden vazgeçebilirsiniz elbette. Otoriteye boyun eğme hissi bir ölçüde rahatlatıcı olabilir, ancak bu gerçekten güvende olmakla aynı şey değildir. Aynı şekilde, bir parça özgür olmak da biraz sinir bozucu gelebilir. Ama bu kısa süreli rahatsızlık hiç de tehlikeli değildir. Hem özgürlüğümüzü hem de güvenliğimizi feda ettiğimiz durumları düşünecek olursak örnek vermek kolaydır. Mesela kötü muamele gördüğümüz biriyle bir ilişkiye girdiğimizde ya da faşist birine oy verdiğimizde bunu yapmış oluruz. Tıpkı

bunun gibi, hem özgürlüğümüzü hem de güvenliğimizi arttıran seçimler yapmamız da mümkündür. Örneğin bize kötü davranan birisini terk etmek ya da faşist bir devletten kaçmak gibi. Özgürlükleri de güvenliği de arttırmak devletin görevidir.

Aşırılık, kulağa kötü gelen bir sözcüktür ve hükümetler de, aşırılıkla terörizmi aynı cümlede kullanarak bunu daha da kötü bir hale getirirler. Ancak bu sözcüğün fazla bir anlamı yoktur. Örneğin aşırılık diye bir prensipten söz edilemez. Tiranlar, ifrata kaçan insanlardan söz ettiklerinde, sadece ana akımın dışında kalanları kast ederler - çünkü sözünü ettikleri bu ana akımları zorbaların kendileri belirler. İster faşizme, isterse komünizme direnşinler, yirminci yüzyılın karşıtlarına aşırılar deniyor. Rusya gibi çağdaş otoriter rejimler, kendi politikalarını eleştirenleri cezalandırabilmek için bu konuda yasa bile çıkartıyorlar. Böylece, aşırılık kavramı kendi gerçek anlamından yani tiranlıktan başka her şeyi ifade etmiş sayılıyor.

18.

Hayal bile edilemeyen gerçekleştiğinde sakinliğinizi koruyun.

Çağdaş tiranlık, terör yönetimidir. Herhangi bir terör saldırısı olduğunda, otoriter yönetimlerin güçlerini kanıtlayabilmek için bunu kendi çıkarlarına kullanacaklarını aklınızdan çıkartmayın. Hitlerlerin kitabındaki en eski numara, kuvvetler ayrılığının sona ermesini, muhalefet partilerinin çözülmesini, ifade özgürlüğünün askıya alınmasını, adil yargılanma hakkının ortadan kaldırılmasını ve bu gibi yaptırımları gerektiren ani felaketler yaratmaktır. Sakın ola ki bunlara aldanmayın.

Reichstag yangını demokratik yollarla iktidara gelen Hitler hükümeti için artık tehditkâr ve kalıcı bir Nazi rejimi haline gelmenin fırsatı olmuştu. Bu olay, terör yönetiminin ilk örneklerinden biridir.

27 Şubat 1933 günü, akşam saat dokuz sıralarında, Alman parlamento binası Reichstag alev alev yanmaya başladı. O gece, Berlin'deki bu yangını kim çıkartmış olabilirdi? Bunu bilmiyoruz ama aslında çok da önemli sayılmaz. Önemli olan, bu olağanüstü terör eyleminin acil durum ve olağanüstü hâl politikalarını başlatmış olması. O geceki alevleri büyük bir memnuniyetle seyreden Hitler, şöyle demişti: "Bu yangın sadece bir başlangıç." Yangını Naziler çıkartmış olsalar da olmasalar da Hitler bunu siyasi bir fırsata çevirmeyi bilmişti: "Artık kimseye merhamet etmek yok. Yolumuza kim çıkarsa çıksın ezip geçeceğiz." Ertesi gün çıkartılan bir kararname ile Alman vatandaşlarının bütün temel hakları askıya alınırken, polis tarafından "alıkonularak tutuklanmalarına" izin verilmişti. Hitler'in, bu yangının Almanya'nın düşmanları tarafından çıkartılmış olduğuna yönelik güçlü iddiaları sayesinde de Naziler, 5 Mart'taki parlamento seçimlerinden büyük bir zaferle çıktılar. Bunun üzerine, polislerle paramiliterler, sol kanattaki siyasi partilerin üyelerini bir bir toplayarak, birtakım derme çatma toplama kamplarına tıktılar. 23 Mart'ta parlamentodan çıkan bir kararla da Hitler'e kararname çıkartma yetkisi verildi. Bundan sonraki on iki yıl boyunca yani İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar da Almanya olağanüstü hâl

ile yönetilmeye devam etti. Sonuçta Hitler, çok da önemli olmayan bir terör eylemini kullanarak, milyonlarca insanın ölümüne sebep olan ve dünyayı değiştiren bir terör rejimi inşa etti.

Günümüz otoriteleri de birer terör yöneticisidir, fakat neyse ki artık biraz daha yaratıcı olabiliyorlar. Örneğin, başkanın hayranlık duyduğu şu Rus yönetimine bakalım. Vladimir Putin, yalnızca tıpatıp Reichstag yangınına benzeyen bir olayla başa geçmekle kalmamış, Rusya'daki toplam gücün önündeki engelleri kaldırmak ve demokratik komşularına saldırmak için -gerçek, tartışılabilir ve sahte- bir dizi terör olayını da kendi lehinde kullanmıştır.

Putin ağustos 1999'da, başarısız bir başkan olan Boris Yeltsin tarafından başbakanlığa getirildiğinde, hakkında hükümsüz bir onayla atanmış olduğundan başka bir şey bilinmiyordu. Ancak bir sonraki ay, Rus devletinin gizli polis teşkilatı aleni bir şekilde Rus şehirlerindeki binaları bombalamaya başladı. Polis memurları, aleyhlerinde kanıt üreten mesai arkadaşları tarafından tutuklandı; hatta başka bir olayda da Rus parlamentosu, bir patlamayı daha meydana gelmeden birkaç gün öncesinden duyurdu. Her şeye rağmen Putin, Rusya'nın Çeçenistan bölgesindeki Müslüman halktan intikam almak için onlara savaş ilan etti ve buradaki sözde failleri takip ederek onları "kendi inlerine gömmeye" söz verdi.

Rus ulusu destek verdi; Putin'in onay yüzdeleri tavan yaptı ve böylece de bir sonraki Mart'ta yapılan başkanlık seçimini kazandı. 2002'de Rus güvenlik güçlerinin, Moskova'daki bir tiyatroda meydana gelen gerçek bir terör eylemini bastırmaları sırasında sivillerin de ölmesinin ardından, Putin özel televizyonların denetimlerini de eline geçirme fırsatını yakalamış oldu. Ardından, 2004 yılında Beslan'da bir okul teröristler tarafından (provokasyon içeren garip koşullar altında) kuşatıldı

ve bu olaydan hemen sonra Putin, seçilmiş olan bölge valilerini de başından def etti. Böylece Putin, iktidarda yükseldi ve iyi bir terör yönetimi - gerçek, sahte ve şüpheli terör olayları - sayesinde, iki önemli kurumun - özel televizyonlar ve seçilmiş bölge valileri - ortadan kaldırılması sağlandı.

Putin, 2012 yılında başkanlığa dönünce, Rusya bu terör yönetimini dış politikasına da taşıdı. 2014'de Ukrayna'yı işgal ederken, üniformalarından rütbelerini söktüğü ve yaşattıkları o korkunç acıların sorumluluğunu üzerlerinden atarak sıradan ordu birliklerini adeta bir terör örgütüne çevirmişti. Bu sayede Rusya, Ukrayna'nın güneydoğu bölgesinde bulunan Donbass Havzası'ndaki savaşlarda, düzensiz Çeçen birlikleriyle beraber Müslüman bölgelerdeki diğer ordu birliklerini de kullandı. Öte yandan Rusya, Ukrayna başkanlık seçimleri sırasında sisteme sızarak, bu seçimi çökertmeye çalıştıysa da bu konuda pek başarılı olamadı.

Nisan 2015'te, IŞİD'miş gibi davranan Rus bilgisayar korsanları, bir Fransız televizyon kanalını ele geçirerek, Fransa'yı teröre sürükleyecek birtakım programlar yayınladılar. Ayrıca Rusya, "sanal bir halifelik" ortaya atarak, Fransızların bu terör olaylarından hiç korkmadıkları kadar korkmalarını sağladı. Muhtemelen buradaki amaç, seçmenleri Rusya'nın finansal bakımdan desteklediği sağcı ulusal cepheye doğru yönlendirmekti. Kasım 2015 tarihinde Paris'te meydana gelen ve 130 kişinin öldüğü, 368 kişinin de yaralandığı bir terör saldırısından sonra, Kremlin'e yakınlığıyla bilinen bir politik enstitünün kurucusu bu olayları memnuniyetle karşılayarak, terörün Avrupa'yı faşizme ve Rusya'ya yönlendireceğini ifade etmişti. Diğer bir deyişle, Batı Avrupa'daki sahte ve gerçek İslami terör olaylarının her birisi Rusya'nın işine yaramış oldu.

2016 yılının başlarında Rusya, Almanya'da sahte bir terör eylemi gerçekleştirdi. Suriye'deki masum vatandaşları

bombalayıp, Müslüman mültecileri Avrupa'ya kaçırtırken, bir taraftan da Müslümanları Almanlara karşı birer çocuk tacizcisiymiş gibi gösterebilmek için bir aile dramından faydalandı. Buradaki amaç da yine, demokratik sistemi istikrarsızlaştırarak yandaşları aşırı sağa yöneltmekti.

Geçtiğimiz Eylül ayında, Alman hükümeti Suriye'deki savaş nedeniyle yarım milyon insanın mülteci konumuna düştüğünü açıkladı. Bunun ardından, Rusya hiç vakit kaybetmeden Suriye'deki sivilleri hedef alan bir bombardıman başlattı. Mültecilerin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra da kendi hikâyesini uydurdu. Haziran 2016'da Rusya'nın kitlesel iletişim araçları vasıtasıyla Almanya'da kaybolan bir Rus kızının, Müslüman sığınmacılar tarafından sürekli bir tecavüze maruz kaldığı duyurulmuştu. Bunun üzerine, şüpheli bir atiklikle, Almanya'daki sağcı örgütler hükümete karşı protesto gösterileri düzenlendi. Ancak, Almanya'nın yerel emniyet güçleri halka böyle bir tecavüzün yaşanmadığını açıklayınca, Rus medyası onları olayları örtbas etmekle suçladı. Hatta Rus diplomatları bile bu oyuna alet edildiler.

Amerikan başkanı ile ulusal güvenlik danışmanları, terörle mücadele konusunda Rusya'nın yanında yer alacaklarını açıklarken, Amerikan halkına terör yönetimi konusunda önerilerde bulunmaktadırlar. Bunun amacı da, gerçek, müphem ya da tezgâhlanmış olan bütün terör saldırılarından faydalanılarak demokrasinin çökertilmesini sağlamaktır. Vladimir Putin ile Amerikan başkanı arasında geçen ilk telefon görüşmesinin özetinde şöyle deniyordu: Bu iki adam "bir numaralı ortak düşmana yani uluslararası terör ve ayrımcılığa karşı güç birliği yapılması gerektiği konusunda fikir birliğine vardılar."

Tiranların Reichstag yangınından çıkardıkları ders, bir anlık şokun ebedi bir teslimiyet sağladığıdır. Bizim bundan çıkartacağımız ders ise kendi korkularımız ya da kayıplarımız

yüzünden kurumlarımızı heba etmememiz gerektiğidir. Cesaret, hiçbir şeyden korkmamak ya da hiç acı çekmemek demek değildir. Cesaret, terör yönetimini bilip, saldırı anından itibaren -ki en zor olan kısmı da budur- buna direnebilmektir.

James Madison, tiranlığın "bazı olağanüstü hallerde" ortaya çıktığına özellikle dikkat çekmişti. Reichstag yangınından sonra daHannah Arendt şöyle yazmıştı: "Ben, artık bundan sonra hiç kimsenin olaylara sadece seyirci kalmakla yetinebileceğine inanmıyorum."

19.

Vatansever olun.

Amerika'nın gelecek kuşaklar için ne anlam ifade edeceğine dair iyi bir örnek oluşturun. Buna ihtiyaçları olacak.

Vatanseverlik nedir? İsterseniz önce vatanseverliğin ne olmadığını anlatmakla başlayalım. Askerlikten kaçmak ve savaş kahramanlarıyla ya da onların aileleriyle alay etmek vatanseverlik değildir. Birinin, silahlı kuvvetlerin aktif bir üyesi olan arkadaşlarına karşı ayrımcılık yapması ya da savaş mağduru, engelli gazileri mülkiyetinden uzak tutmaya çalışması da vatanseverlik değildir. Aynı şekilde, New York'taki birinin kendisine bir cinsel partner aramasıyla, onun kaçındığı bir iş olan Vietnam'da askerlik yapmayı birbiriyle karşılaştırmak da yurtseverlik değildir. Öte yandan, çalışan Amerikan aileleri bile bunu yapmaktan kaçınmıyorken, vergi ödemekten kaçınmak vatanseverlik değildir. Birinin, çalışan ve vergi veren Amerikan ailelerinden, kendi başkanlık kampanyasını desteklemelerini istemesi, sonra da bu paraları kendi şirketleri için kullanması ise kesinlikle vatanseverlik değildir.

Yabancı diktatörlere hayranlık duymak vatanseverlik değildir. Muammer Kaddafi ile ya da örneğin Beşar Esad ve Vladimir Putin gibi güçlü liderlerle sıcak ilişkiler geliştirmek vatanseverlik değildir. Rusya'nın Amerika'daki başkanlık seçimlerine müdahalede bulunmasını istemek vatanseverlik değildir. Ya da seçim mitinglerinde Rus propagandası yapmak da vatanseverlik değildir. Aynı şekilde, Rus oligarşileri ile aynı danışmanı paylaşmak da vatanseverlik değildir. Rusya'daki enerji firmalarından birinde hissesi olan birisinden dış politika önerileri talep etmek hiç vatanseverce bir davranış değildir. Yine, Rus enerji şirketlerinde çalışan birinin yazdığı

bir dış politika metnini okumak da vatanseverlik değildir. Keza, Rusya'daki propaganda organlarından birinden para alan birini ulusal güvenlik danışmanı yapmak vatanseverlik değildir. Rus-Amerikan ortaklığı olan herhangi bir enerji firmasının yöneticiliğini yapan ve kendi maddi çıkarları uğruna Putin'den "hatır siparişleri" alan bir Rus petrolcüsünü devlet bakanlığına getirmek de vatanseverlik değildir.

Burada konu, Rusya ile Amerika'nın düşman olması gerektiği değildir elbette. Anlatılmak istenen, vatanseverliğin *kendi ülkenize* hizmet etmeniz anlamına geldiğidir.

Başkanın milliyetçi olması, aynı zamanda onun bir vatansever de olacağı anlamına gelmez. Bir milliyetçi, bizi en kötüsü olmaya teşvik eder ve sonra da bize en iyi olduğumuzu söyler. Orwell, bir milliyetçiyi şöyle tanımlamıştı: "İktidarın, zaferin, yenilginin ve intikamın hayalini kurduğu halde, gerçek dünyada olanlarla zerre kadar ilgilenmeyen kişidir." Milliyetçilik görecelidir, çünkü bize göre tek gerçek, başkalarını izlerken duyduğumuz öfkedir. Roman ve öykü yazarı Danilo Kiş, "Milliyetçiliğin hiçbir evrensel değeri, estetiği ya da ahlakı yoktur," demişti.

Ancak bir vatansever, bunun tam tersine, ulusunun ideallerine kavuşmasını ve bizlerin de olabildiğimizce iyi insanlar olmamızı ister. Bir vatansever, etrafında olup bitenlerle ilgilenmeli ve ülkesinin de içinde bulunduğu gerçek dünyadan kopuk yaşamamalıdır. Bir vatansever evrensel değerlere bağlı kalmalı, kendi ulusunu yargılayabileceği bazı standartlara sahip olmalı ve vatanının hep daha iyiye, daha ileriye gitmesini istemelidir.

1920'lerin, 30'ların ve 40'ların Avrupa'sında başarısızlığa uğramış olan demokrasi, bugün yalnızca Avrupa'nın büyük bir bölümünde değil, dünyanın geri kalan kısmında da başarısız olmaya devam ediyor. Fakat bizim ilerideki muhtemel

karanlık geleceğimizi ortaya koyan şey, tarih ve tecrübemizden ibarettir. Bir milliyetçi "burada asla böyle bir şey olamaz" dediği anda, felakete giden ilk adım atılmış demektir. Bir vatansever ise, bunun burada olabileceğini ancak bunu durduracağımızı söyler.

20.

Elinizden geldiğince cesaretli davranın.

Şayet hiçbirimiz özgürlük uğruna ölmeye hazır değilsek, o halde hepimiz bir diktatörlük altında öleceğiz demektir.

SON SÖZ

Tarih ve Özgürlük

Shakespeare'in oyunu *Hamlet'* deki kahraman, gayet haklı olarak, şeytani bir kralın aniden yükselmesiyle şok geçiren, erdemli bir adamdır. Hayaletlerce sarılmış, kâbusların üstesinden gelen, yalnız ve yabancılaşmış bu adam, zaman hissini yeniden kazanması gerektiğini düşünür. "Zaman çıktı yerinden," der Hamlet. "Ah, benim makûs talihim / Demek ki ben, bunu yoluna koymak için doğmuşum!" Fakat zaman bizim için de yerinden çıktı. Şu ya da bu sebepten ötürü tarihimizi unutmuş olabiliriz, ama eğer dikkatli olmazsak, yine aynı hataya düşer ve bugünümüzü de unutabiliriz. Özgürlük konusundaki taahhüdümüzü yenilemek istiyorsak, zaman kavramımızı güçlendirmeliyiz.

Bizler yakın bir zamana kadar, gelecekte de çok değişiklik olmadan aynı şekilde yaşanacağına inanıyorduk. Görünüşte bize uzak olan faşizm, Nazizm ve komünizm gibi travmalara duyduğumuz ilgisizlik de günden güne artıyordu. Adeta bir *kaçınılmazlık politikası* benimseyerek, tarihin yalnızca tek yönde ilerleyebileceğine; yani liberal demokrasiye doğru gideceğine inandık. 1989-91 yıllarında, Doğu Avrupa'daki komünizm sona erdiğinde, "tarihin sonu" geldi diye düşündük. Böylece, gardımızı düşürdük, hayal gücümüzü kısıtladık ve

kendi kendimize asla geri gelmeyeceklerini söylediğimiz türden rejimlerin yolunu açtık.

Hiç şüphe yok ki bu kaçınılmazlık politikası, ilk bakışta bize bir tür tarihmiş gibi görünmektedir. Kaçınılmazlık politikası güdenler ne geçmişi ne bu günü ne de yarını inkâr ederler. Hatta uzak geçmişin o renkli çeşitliliğini bile benimsemişlerdir. Öte yandan, günümüz, hâlihazırda bildiğimiz geleceği genişleyen küreselleşme, derinleşen akıl ve artan refah olarak tasvir eder. Buna, yani zamanın belirli ve genellikle arzulanan bir hedefe doğru götüren bir kavram olarak tanımlanmasına erekbilim (teleoloji) denir. Komünizm de bu bağlamda, kaçınılmaz, sosyalist bir ütopya vaat eden bir erekbilim (teleoloji) sunuyordu. Çeyrek asır önce, bu hikâye bozulduğunda, hepimiz yanlış bir sonuca varmıştık: Erekbilim denen şeyi reddedeceğimize, hepimiz kendi hikâyemizin doğruluğuna inandık. Kaçınılmazlık politikası, kendinden kaynaklanan entelektüel bir komadır. Komünist ve kapitalist sistem arasında bir çekişme olduğu sürece, faşizm ve Nazizmin hatıraları canlı kalabildiği sürece, Amerikalılar tarihi dikkate almak ve onlara alternatif bir gelecek sunan kavramları korumak zorundaydı. Fakat kaçınılmazlık politikasını benimsediğimiz için, tarihle bir ilgimizin kalmadığını zannettik. Oysa, geçmişteki her şey bilinen bir şekle göre yönlendirilirse, ayrıntıları bilmeye hiç gerek yoktur.

Kaçınılmazlığın kabulü, 20. yüzyıldaki siyaset hakkında konuşma biçimimizi doğallıktan uzaklaştırdı. Ayrıca bu, ortaya konan tüm politika tartışmalarını bastırırken, aynı zamanda da bir siyasi parti statükoyu savunurken, diğer bir partinin mutlak müzakere arayışı içinde olduğu yeni parti sistemleri de üretiyordu. Sonuçta biz de Litvanyalı siyasi düşünürlerden Leonidas Donskis'in "akışkan kötülük" tanımlamasında olduğu gibi, etrafımızdaki temel düzenin bir "alternatifi olmadığını"

söylemeyi öğrendik. Kaçınılmazlık kanıksandığında da eleştiriler sağlam olmamaya başladı. Eleştirel analizmiş gibi görünen şey, aslında statükonun hiç değişemediğini ve bu nedenle de dolaylı olarak onu güçlendirdiğini varsayıyordu.

Bazıları ise serbest piyasa fikrinin, bir şekilde diğerlerini de barındırdığını ileri sürerek *neo-liberalizmi* eleştiriyordu. Bu yeterince doğru sayılırdı, fakat bu sözcüğün esas kullanımı çoğunlukla, değiştirilemeyen bir hegemonya önünde el pençe divan durmayı ifade ediyordu. Diğer eleştirmenler de teknolojik yeniliklerin analizinde kullanılan bir terimi kullanarak bir *parçalanma* sürecinden bahsediyorlardı. Bu terim siyasete uygulandığında, yine gerçekte hiçbir şeyin değişemeyeceğini ve bize heyecan veren bu kaosun, önünde sonunda kendi kendini düzenleyen bir sistem tarafından emileceğini ifade eder. Sonuçta, kendini çırılçıplak bir halde bir futbol stadının ortasına atan bir adamın önü kesilir, fakat o adam oradaki maçın kurallarını değiştiremez. Aslında bu kavram da tamamen yeni yetmeler gibidir: On üç - on dört yaşlarındaki çocuklar ortalığı birbirine katınca, yetişkinlerin gelip onların pisliklerini temizleyeceklerini varsayar.

Ama ortada yetişkin falan yoktur. Bu pislik bizim pisliğimizdir.

Geçmişe bakmanın ikinci en eski yolu ise *sonsuzluk politikası*dır. Kaçınılmazlık politikası gibi sonsuzluk politikası da tarihi gerçekleri gizleme eğilimindedir ama bu biraz daha farklıdır. Geçmişle ilgilidir ama geçmişteki gerçekleri gizleyerek bunlarla hiç ilgilenmez. Ruh hali ise, aslında geçmişteki felaketlerle dolu dönemler boyunca hiç yaşanmamış olan anların özlemiyle doluymuş gibidir. Sonsuzluk politikası bize bu geçmişi, ulusal mağduriyetler anısına dikilmiş okunaksız anıtlarla dolu, geniş, puslu bir avluymuş gibi gösterir; bunların hepsi de şimdiki zamana eşit ölçüde uzak ve hepsi de aynı

şekilde manipülasyona açıktır. Böylece, geçmişe yapılan her atıfta, sanki dış mihrakların ulusal saflığımıza karşı düzenledikleri saldırılardan izler varmış gibi hissederiz.

Milli popülistler sonsuzluk politikacılarıdır. Bunların atıfta bulunmayı tercih ettikleri referans noktası, demokratik cumhuriyetlerin yenileceği ve Nazi ve Sovyet rakiplerinin durdurulamayacağı dönemdir; yani 1930'lar. İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması anlamına gelen Brexit'i savunanlar, bir İngiliz ulus devleti hayal ettiler ama hiçbir zaman böyle bir şey olmadı. Önce Britanya İmparatorluğu vardı ve sonra bu, Avrupa Birliği üyesi İngiltere haline geldi. AB'den ayrılma girişimi, sağlam bir zeminde geriye doğru atılan bir adım değil, tam tersine bir muammanın içine atılmaktır. Hatta o zamanki yargıçlar Brexit için bir parlamento oylaması talep ettiklerinde, İngiliz gazetelerinden biri, 1930'lu yılların göstermelik mahkemeleri sırasında Stalincilerin kullandığı bir tabiri kullanarak onları "halk düşmanı" olmakla suçlamıştı. Fransa'daki Milli Cephe ise oradaki seçmenlere, savaş öncesi Fransız ulus devleti adına Avrupa'yı reddetme çağrısında bulunmuştu. Ancak, İngiltere gibi Fransa da bir imparatorluk ya da bir Avrupa projesi olmadan var olmayı başaramamıştı. Rusya'nın, Polonya'nın ve Macaristan'ın liderleri de 1930'ların o akkor hâldeki imgesine yakışır girişimlerde bulundular.

Amerika'nın başkanı da 2016 yılındaki seçim kampanyaları sırasında, Birleşik Devletler'in Nazi Almanya'sına karşı gelmesini önlemeye çalışan bir komitenin adı olan "Önce Amerika" sloganını kullandı. Zira başkanın stratejik danışmanı, ona bu politikanın "1930'lar kadar heyecan verici" olacağına dair söz vermişti. Peki "yeniden" sözcüğü başkanın bu propagandalarına ne zaman eklendi de bu cümle "Amerika'yı yeniden mükemmel hale getirin" oldu? Burada bir ipucu

vermemiz lazım: Burada kullanılan "yeniden" sözcüğü, "bir daha asla" cümlesindeki tekrarı hatırlatıyordu. Başkan bizzat, mevcut sorunların çözümü olarak 1930'lar tarzında bir rejim değişikliğini tarif etmişti: "Bu neyi çözer biliyor musunuz? Ekonominin çökmesini, memleketin mutlak bir cehennemin içine sürüklenmesini ve her şeyin bir felakete dönüşmesini." Tabii bunları söylerken, ihtiyaç duyduğumuz şeyin "bizi eski mükemmel günlerimize döndürecek büyük ayaklanmalar" olduğunu düşünüyordu.

Sonsuzluk politikalarında efsanevi bir geçmişin cazibeli hale getirilmesi, gelecek ihtimallerimiz hakkında düşünmemize engel olur. Mağduriyetlerle yaşama alışkanlığı kendini düzeltme dürtüsünü yok eder. Ulus, gelecekteki potansiyelinden ziyade kendi içsel erdemiyle tanımlandığından, siyaset gerçek sorunlara olası çözümlerin tartışılmasından ziyade, iyinin ve kötünün tartışılmasına dönüşür. Kriz kalıcı olduğu için olağanüstü hal de kalıcıdır: Böylece, geleceğin planlanması imkânsız ve hatta hainlik gibi görünür. Düşman sürekli kapıda beklerken, biz nasıl ıslah olmayı bekleyebiliriz ki?

Kaçınılmazlık politikaları nasıl bir koma haline benziyorsa, sonsuzluk politikaları da hipnoz gibidir: Hepimiz transa girinceye kadar, döngüsel bir efsanenin dönen girdabına bakarız ve bir başkasının emirleri üzerine şaşırtıcı şeyler yaparız.

Şu anda karşı karşıya olduğumuz tehlike, kaçınılmazlık politikalarından sonsuzluk politikalarına doğru bir geçişten; yani, saf ama kusurlu bir demokratik cumhuriyet kategorisinden, şaşkın ve alaycı bir faşist oligarşi biçimine geçişten oluşuyor. Ancak kaçınılmazlık politikası yaşadığı şoka karşı çok savunmasız bir halde. Alışkın olduğumuz efsane parçalanıp, zaman bizimle ortak bir biçimde akmadığında

deneyimlerimizi organize etmenin başka bir yolunu bulmaya çabalıyoruz. En az direnç isteyen yol da bizi kaçınılmazlıktan ayırıp, doğruca sonsuzluğa götürür. Şayet bir kez, önünde sonunda her şeyin iyi olacağına inandıysanız, şimdi de asla hiçbir şeyin iyi olmayacağına ikna edilebilirsiniz. Ya da gelişimin kaçınılmaz olduğuna inandığınız için şimdiye dek hiçbir şey yapmadıysanız, tarihin kendini tekrarlayacağını düşünüp bundan sonra da hiçbir şey yapmamaya devam edebilirsiniz.

Kaçınılmazlık da sonsuzluk da çok eski politikalardır. Bu toplumsal durumların arasındaki tek şey ise tarihin kendisidir. Tarih bize örneklere, kalıplara bakarak karar verebilme olanağı sağlar. Özgürlük arayabileceğimiz oluşumları tasvir eder. Her birinin farklı ama benzersiz olmadığı anları ortaya çıkartır. Bu anlardan birini anlayabilmek için, bir diğerini oluşturabilme ihtimalini görebilmemiz gerekir. Tarih, her şey için olmasa da bazı şeylerde sorumluluk almamıza izin verir. Polonyalı şair Czeslaw Milosz böyle bir sorumluluk anlayışının yalnızlığa ve kayıtsızlığa karşı işe yaradığını düşünüyordu. Sonuç olarak tarih bize, şimdiye dek yaptıklarımızdan ve göz yumduklarımızdan çok daha fazlasını yaşatacaktır.

Kaçınılmazlık politikasını benimseyerek geçmişi olmayan bir nesil yetiştirmiş olduk. Şimdi bu genç Amerikalılar, kayıtsızlığın sonsuzluğa karşı bulunmuş olduğu vaatlere nasıl bir tepki verecekler acaba? Belki de kayıtsızlıktan sonsuzluğa kaçarlar. Ancak umarız ki, bunu yapmak yerine, geçmiş nesillerin önlerine koymuş oldukları kaçınılmazlık ve sonsuzluk tuzaklarını reddeden tarihi bir nesil olurlar. Kesin olan tek bir şey var: Eğer yeni nesiller kendi tarihlerini yazmaya başlamazlarsa, sonsuzluk ve kaçınılmazlık politikalarını yürütenler bu tarihi mahvedecekler. Tarih yazmak içinse, biraz

tarih bilmeleri gerekecek. Bu bir son değil, tersine, bir başlangıç.

"Zaman çıktı yerinden / Ah, benim makus talihim / Demek ki ben, bunu yoluna koymak için doğmuşum!" diyor Hamlet. Ve sözünü şöyle bitiriyor: "Haydi, gelin birlikte gidelim."